

Tystnad skapar sårbarhet

- en queerfeministisk analys
av hot och våld mot hbt-personer och
intersexuella (intergender) i
utvecklingsländer

En rapport för Rfs1 Stockholm

Av: Kristina Hultman

Denna rapport presenterades på seminariet "Kön, sexualitet & internationellt samarbete", på Riksdagen den 22 november 2006. Åsikterna och tolkningarna som uttrycks i denna rapport är författarens, och speglar inte nödvändigtvis Rfsl:s eller Rfsl Stockholms hållning.

Copyright: Författaren och Rfsl Stockholm november 2006

Projektledare Rfsl: Mathilda Piehl, e-post: mathilda.piehl@rfsl.se
Kontaktperson Rfsl Stockholm: Katrin Odelius, e-post:
katrin.odelius@stockholm.rfsl.se

Författare: Kristina Hultman, e-post: k.hultman@telia.com

Kristina Hultman är verksam som journalist, oberoende utredare och kulturskribent på frilansbasis. Hon har varit redaktör för Bang och Arena, ordförande för Svenska Pens kvinnokommitté 2000-2004, vice ordförande för Demokratiinstitutet i Sundsvall och arbetat med frågor om våld mot kvinnor samt våld i samkönade relationer inom Nationellt råd för Kvinnofrid 2000-2003. Hon är medlem i Rfsl Stockholm

Rapporten har finansierats inom Rfsl:s projekt "Hbt i Världen", med stöd från Sida genom Forum Syd.
Sida/Forum Syd har ej medverkat vid utformningen av materialet.
Sida/Forum Syd tar inte heller ställning till de synpunkter som framförs.

Rapporten kan laddas ner från Rfsl:s hemsida, www.rfsl.se

Innehåll:

Inledning

1. NÅGRA UTGÅNGSPUNKTER

Bögen som norm i ett internationellt hbt-arbete
Internationell rätt och dubbla budskap
Konventionella könsföreställningar som hinder i utvecklingsarbete
Att arbeta med spänningen mellan hbt- och kvinnoorganisationer
En intersektionell ansats - ubuntu
Kan man mäta graden av hot och våld i ett enskilt land?
Tänkbara framtida användningsområden för denna studie
Vad menas med "lesbiska"?
Utsatt eller marginaliserad
Synlighet
Vad gör en riktig kvinna/man?
Att ta sig rätten att omvända och/eller bestraffa hbt-kvinnor
Ord skapar världen - att hitta ett språk som fungerar
Att komma ut mot sin vilja
Hbt som samlingsbegrepp för en diskussion om våld

2. OLIKA GRUPPER INOM HBT-FAMILJEN

Lesbiska - kvinnor som älskar kvinnor
Det finns inga lesbiska här
Att inte själv vara medveten om att man är lesbisk
Sex före äktenskapet - en omöjlighet för kvinnor
Vårdnad om barn - lesbiskhet och rätten till föräldraskap
Att leva utan att det syns
Äktenskapet som fasad
Bisexuella kvinnor - kvinnor som älskar både kvinnor och män
Transpersoner - inte nödvändigtvis homosexuella
Trans i Latinamerika - och machismo
Förövarens föreställningar om sexualitet, kön och genus styr våldet
Trans i Iran
Transpersoner i prostitution - överlevnad och riskfaktor
Transafrikanska motbilder
Hijras - motstånd föder våld
Exkludering av transpersoner i arbetet mot hot och våld

3. INTERSEXUELLA

Intersexuella - intergender - personer med oklar könsbestämning

4. VÅLD

Två nyckelbegrepp för att förstå våld - kontroll och beroende
Varför kan våldet fortgå?
Våld föder mera våld
Varför ordet hot?
Våldets konsekvenser
Skillnaden mellan våld på grund av sexualitet och genus

5. FORMER AV VÅLD

Hot, våld och påtryckningar från familjen
Bränder, bomber och andra attacker
Hot och våld mot personer som stödjer hbt-personer
Syndabocken
Kombinationer av fobier ökar risken för hot och våld

Machismo mellan män och lesbofobi bland kvinnor

6. PLATSER DÄR VÅLDET UTÖVAS

Hot och våld på gatan
Hot och våld hemma
Hot och våld i skolan
Hot och våld på arbetsplatsen
Hot och våld hos polisen
Hot och våld inom psykiatri och andra instanser inriktade på helande
Hot och våld i fängelse
...och tortyr
Kultur och media - häxjakt på hbt-personer
Musikhets - exemplet Jamaica
Mediahets - exemplen Kamerun och Uganda
Media och internet i Iran
Hot och våld i exil

7. STRAFF OCH JURIDIK

Allmänt
Religiöst sanktionerad lagstiftning
Före detta brittiska kolonier
Religionen som riskfaktor
Global rörlighet, främlingsrädsla och turism
En slutsats angående rättsläget

8. ORGANISERING

Hbt-personers position som aktivister i olika typer av organisationer
Exkludering av transpersoner och nya allianser
Vikten av brobygge
Osynliggörande av hbt-kvinnor i det hiv-preventiva arbetet

BILAGA 1.

Uppgifter om utvecklingsländer, organisationer och fall - en första inventering.

BILAGA 2. Utvecklingsländer

REFERENSER OCH KÄLLOR

"Tystnad skapar sårbarhet. Ni kan bryta tystnaden. Ni kan erkänna att vi existerar på alla kontinenter och att brott mot de mänskliga rättigheterna baserade på sexuell läggning och könsidentitet begås varje dag. Ni kan hjälpa oss att bekämpa dessa brott och ge oss våra rättigheter och vår frihet, i alla samhällen..."

Sierra Leones enda öppet lesbiska hbt-aktivist Fanny Ann Eddy håller tal inför en församling i FN (Geneve) i april 2004.

(svensk övers. Annika Hamrud)

Inledning

Så här skrev jag i min dator när ett första utkast av den här rapporten var färdigt: "Det största problemet är tystnaden och likgiltigheten".

När Fanny Ann Eddy, vars ord jag lånat ovan, våldtas och mördas några månader efter sitt besök i Geneve, uppmärksammas detta av en del hbt-aktivister världen över. Men i stort sett blir det tyst. Alldeles för tyst.

Fanny Ann Eddy stämmer ju inte alls in i den konventionella bilden av hur en homosexuell person ska se ut. Hon är svart, hon har barn, hon är öppet lesbisk och hon är från Afrika...

Inte heller passar hon in i bilden av en kvinnoaktivist. En sådan bör ju gärna vara heterosexuell för att stämma med normen för hur moderskap, familjerelationer och sexuell läggning ser ut.

Eddys exempel visar oss att normer spelar roll för vad som syns och vad som uppmärksammas. Hennes död visar också att hot och våld mot hbt-kvinnor är en levande realitet.

Men - och detta är utgångspunkten för denna rapport - stämmer du inte in i bilden av "det normala", så syns du inte. Detta gäller för det heterosexuella samhället såväl som i hbt-sammanhang.

Lesbiska, bisexuella kvinnor och transpersoner är idag alldeles för osynliga i det internationella utvecklingsarbetet på hbt-området. Ja, ofta blir människor som likt Eddy befinner sig mellan världar knappt ens begripliga.

Å ena sidan betraktas de inte som några "riktiga" homosexuella, de är ju inte bögar. Å andra sidan är de inga "riktiga" kvinnor heller, de är ju inte heterosexuella. Så vad är de? Och hur ska våldet som drabbar dem förstås?

För att försöka svara på den frågan har jag studerat exempel på hot och våld riktat mot hbt-kvinnor i utvecklingsländer. Inte för att dessa länder har någon särställning i egentlig mening - hot och våld utövas mot hbt-personer i alla länder - utan för att det projekt som möjliggjort denna rapport haft utvecklingsländer i fokus. Grunden för avgränsningen är den så kallade dac-listan på utvecklingsländer som OECD fastställer varje år och som fungerar som standard för regeringar och biståndsgivare när de ska göra sina prioriteringar och ta ställning till enskilda länders hjälpbehov. Listan återfinns längst bak i rapporten.

Mitt fokus på utvecklingsländer bör inte tolkas som att våldet i dessa länder ser radikalt annorlunda ut än i t ex väst. Tvärtom. Processerna är globala. Vi delar alla samma värld. Och förtrycket i i-länder kan vara nog så kompakt.

Men en utbredd fattigdom i ett land (det som termen utvecklingsländer egentligen signalerar) gör det svårare att leva och röra sig fritt och inleda kärleksfulla relationer (och/eller "bara" ha sex). Lagstiftningen och det kulturella sammanhanget spelar också roll.

I en kontext där det råder ett kompakt sexuellt förtryck, tänker du med nödvändighet på dig själv annorlunda, än vad du gör i ett sammanhang där det går att utveckla en sexuell identitet i relativ frihet.

En skiljelinje går också mellan auktoritära och icke auktoritära stater - kriminalisering av icke heterosexuella relationer eller legalisering. Saudiarabien t ex räknas inte som utvecklingsland enligt OECDs beräkningar, och ändå är förtrycket mot hbt-personer kompakt i detta land, med bl a dödsstraff.

Generellt sett är medborgare i teokratier (Iran) och andra auktoritära stater mer utsatta för homofob förföljelse från statsmakter och massmedier, än medborgare i demokratier. Ett aktivt arbete för demokratiutveckling är därför alltid på samma gång ett arbete mot hot och våld mot hbt-personer och homofobi. De båda frågorna hänger samman.

Denna analys inkluderar också frågan om intergender/intersexuella, trots att jag är väl medveten om att det finns röster inom den växande rörelsen för intersexuellas rättigheter som menar att den över huvud taget inte har med hbt-frågorna att göra. Intersexuellas särskilda problematik (att födas med oklar könsbestämning) är ju inte primärt en fråga om sexuell läggning. Frågan behandlas därför separat i rapporten, och utifrån en analys av kön och genus, inte sexualitet. Samma sak kan sägas gälla många (inte alla) inom gruppen transpersoner, som definierar sig som heterosexuella.

Mitt val att även inkludera dessa grupper har med synliggörande att göra. Gruppen intersexuella och transpersoner sätter nämligen direkt fokus på frågor som rör definitionen av kvinna och man och därför blir den viktig. De bär möjligheten att överskrida köns/genusgränser, och rätten till självdefinition och självbestämmande, i sina egna kroppar.

Under arbetets gång har jag hämtat exempel från tre världsdelar: Sydamerika, Asien och Afrika, inklusive Stilla havsområdet. Och obs, exemplen i länderuppräknningen i bilaga 1. gör inga anspråk på att vara heltäckande. Det är en början på en inventering som bör få en fortsättning.

Jag har försökt leta efter exempel som kan vara belysande. Det är min förhoppning att informationen ska vara relevant för biståndsorganisationer, mr-organisationer, kvinnoorganisationer, hbt-organisationer och alla de hbt-aktivister där ute som gjort rapporten möjlig genom en modig och envis rapportering.

Det är era insamlade fakta jag lutat mig på. Tack alla.

Stockholm den 22 november 2006

Kristina Hultman

1. NÅGRA UTGÅNGSPUNKTER

Bögen som norm i ett internationellt hbt-arbete

Världen över är det bögen (och huvudsakligen en man som är vit och medelklass) som utgör hbt-världens norm. Detta påverkar självfallet människors uppfattning om vilka hbt-personers rättigheter som spelar roll. Nu finns det naturligtvis alla skäl i världen till att uppmärksamma hot och våld mot homosexuella män. Situationen med förföljelse och avrättningar av homosexuella män i t ex Iran är oacceptabel.

Men synligheten måste inte öka, menar jag, på andra utsatta minoritetsgruppers bekostnad. Alla hbt-personer har samma rätt att slippa leva under hot och våld. Tillsammans utgör de som jag i den här rapporten ibland av strategiska skäl kommer att kalla för hbt-kvinnor dessutom en majoritet inom hbt-kollektivet. Och ändå tenderar dessa människor att ses som avvikare.

Med ordet "hbt-kvinnor" menar jag lesbiska, bisexuella kvinnor samt transpersoner (av båda eller ingendera könet). För transpersoner gäller den egna personens val av kön som norm. Transpersoner kan välja att definiera sig som män, kvinnor, eller ingetdera. Men en kvinna-till-man transpersons bakgrund som kvinna har också rätt till erkännande, även om personen i nuet definierar sig som man. Min utgångspunkt är att alla de transpersoner som så önskar ska ha rätt till rättigheter som hbt-personer såväl som kvinnor. Detsamma gäller intersexuella.

Så hur ser utvecklingsarbetet ut om man utgår från dessa grupper? Om man ställer dem i centrum och inte behandlar dem som avvikande?

Vad händer med vår syn på hot och våld mot homosexuella om vi tittar på "kvinnor"? Och då menar jag inte nödvändigtvis kvinnor i biologisk bemärkelse, utan personer som på olika sätt själva definierar sig som kvinnor, eller har en kvinnas biologi i botten.

Ja, först och främst kan man konstatera att många internationellt fastslagna överenskommelser idag ger kvinnor rätt till beslutanderätt över sin egen kropp - det handlar om sexualitet, familjebildning, barn, abort, beslut som rör sexuell identitet/läggning, tillgång till forskningsrön och andra relevanta kunskaper, sjukvård, rättsligt stöd mm.

Och även om det ofta underförstås att "kvinnor" betyder heterosexuella kvinnor, så ingår lesbiska, bisexuella och transpersoner i gruppen kvinnor. Lagar och internationella överenskommelser som gäller kvinnor (FNs kvinnokonvention, CEDAW, t ex), gäller alltså även för dem.

Precis som alla andra kvinnor borde hbt-kvinnor t ex ha rätt till ett liv fritt från hot, våld och diskriminering. Detta är ingen fråga som kan ställas under förhandling. Hbt-kvinnor är ingen grupp som kan behandlas lite "vid sidan av" den ordinarie agendan och ges sämre mänskliga rättigheter, med sexuell läggning, eller val av genusidentitet som skäl.

Alla människor borde dessutom tillerkännas rätten att själva välja vilket kön de vill tillhöra eller vem de vill älska.

Man-till-kvinna transpersoner bör t ex ha rätt att få sin könsidentitet erkänd efter ett könsbyte (vilket inte alltid är fallet), och därmed skyddas av lagar och konventioner som ger kvinnor rättigheter.

Internationell rätt och dubbla budskap

Idag finns det en dubbelhet (dubbelmoral) i många länders nationella lagstiftning och i folkrätten. Hbt-kvinnor skyddas inte i lagtexter och resolutioner mot hot och våld på samma sätt som andra kvinnor. Trans- och lesbofobin som riktas mot dem erkänns t ex inte, och i många länder är lagstiftningen explicit diskriminerande och förtryckande. Hbt-kvinnor saknar rätt till sex, äktenskap, befruktning, vårdnad om barn, arv, mm mm.

Religiösa krafter motsätter sig också hbt-rättigheter på ungefär samma sätt som man motsätter sig abort. Det internationella samfundet anpassar sig idag till en uttalat homofob agenda.

FN har följaktligen inte - trots upprepade försök sedan 2003 - antagit en resolution som explicit talar om hbt-personers rätt att slippa diskriminering. Undantaget är godtyckliga avrättningar på grund av homosexualitet, vilket numera fördöms av FN. I stället talas det i FN-dokument som tangerar frågor om sexuella minoriteter om "utsatta grupper" (det kan handla om hiv, asylrätt mm).

Att det finns skäl till ökat skydd och skärpt lagstiftning står utom alla tvivel. Dagligen strömmar rapporter om hot våld och mord på hbt-kvinnor in från hela världen till NGO:s och andra organisationer.

Men att få information är en sak, att veta vad man ska göra med den är en annan. Hur ska fakta om våldtäkter, misshandel hot och massarresteringar kunna hanteras om hbt-personers rättigheter förblir en stigmatiserad icke-fråga?

Att en fråga är osynlig gör dessutom att krav på förändring sällan ställs. Och ändå lever de allra flesta hbt-kvinnor i utvecklingsländer med rädsla och oro varje dag. Våldet påverkar människors livskvalitet och hälsa. Det påverkar också ens möjlighet att göra sin röst hörd. Därför är frågan om hot och våld mot hbt-kvinnor ytterst också en demokratifråga.

Konventionella könsföreställningar som hinder i utvecklingsarbetet

Rapporten studerar kvinnor i bred bemärkelse, inklusive trans. Syftet är att sätta fokus på marginaliserade grupper inom hbt-kollektivet, men mitt syfte är också ett annat - jag vill bidra till att luckra upp konventionella föreställningar om kön och genus.

Traditionellt utgår en feministisk könsmaktsanalys av världen från att det finns två distinkta kategorier - kvinnor och män. Frågor om våld och förtryck förstås med dessa två (biologiska) kön som utgångspunkt.

I ett hbt-perspektiv som även inkluderar transpersoner och intersexuella (intergender) blir en sådan analys missvisande. Transpersoner och intersexuella karaktäriseras ju av att inte enkelt kunna kategoriseras i det ena eller andra könet. Genus och sexualitet

måste i stället ses som föränderligt och rörligt, om människors livsvillkor över huvudtaget ska kunna förstås.

Min erfarenhet av arbete med frågor som rör kvinnors yttrandefrihet, våld mot kvinnor mm i internationella sammanhang, är att språket om kön och sexualitet ofta överensstämmer rätt dåligt med verkligheten, just för att den ses som så statisk. Det blir t ex svårt att på ett begripligt sätt tala om hbt-personer när alla föreställningar om världen utgår från heteronormativa västerländska livsmönster där mannen alltid i slutändan utgör norm.

Utifrån ett queert feministisk perspektiv (vilket jag ser som mitt) blir "kvinnor" och kvinnlighet i stället något rörligt och föränderligt. Kön är att betrakta som ett slags material som jag kan arbeta med - och då stämmer analysen plötsligt mycket bättre.

För det är ju så det "är". Kön rör på sig. Hela tiden. För oss alla.

Att analysen är feministisk betyder att jag samtidigt (något paradoxalt kan tyckas) har en syn på världen som säger att maktrelationer mellan de två kategorierna kvinnor och män faktiskt spelar roll. Det spelar t ex roll om du föds med testiklar eller äggledare. Din reproduktiva förmåga påverkar ditt liv. Kan du bli ofrivilligt gravid om du blir våldtagen t ex? Biologi är inte alls oviktigt. Inte heller i en queer analys. Vi måste bara vänja oss vid att tänka kring biologi och kön på nya sätt.

Begreppet "kvinnor" bör alltså gå att använda även i fortsättningen, det som behövs är en omförhandling och en breddning av dess betydelse. Människor kan ju bli underordnade i kraft av att de föds som kvinnor, och de kan bli underordnade när de väljer att transitera in i en värld där de lever "som" kvinnor. Kvinnor som lämnar kvinnokönet för en annan identitet - som man, som okönad, som queer - underordnas också.

Ytterst är det en auktoritär, heteronormativ, manscentrerad och sexistisk föreställning om behovet av att kontrollera andra människors sexualitet och reproduktion som leder till hot och våld. Patriarkala strukturer är det som ligger i botten på kolonialt förtryck såväl som andra förtrycksordningar. För att råda bot på hot och våld, samt fattigdomen i världen är det detta "onda" som man måste sätta fokus på. Och det räcker inte att bara skrapa lite på ytan. Reell förändring kräver transformation av tänkande och handlingar i grunden.

Att arbeta med spänningen mellan hbt- och kvinnoorganisationer

Kampen mot våld mot kvinnor har som jag redan nämnt ovan traditionellt byggts på de strikta kategorierna kvinnor och män. Mellan ett sådant perspektiv på våld, och ett som förhåller sig mer komplext och rörligt finns en spänning, och det är denna spänning som jag ser som fruktbar för en analys av hot och våld, och för nya former av alliansbyggande.

I många länder där homosexualitet är förbjudet är det t ex inom kvinnoorganisationerna som man hittar ett hbt-arbete och ett stöd för hbt-personers mänskliga rättigheter. Dessa organisationer är därför extremt viktiga i ett utvecklingsperspektiv. Många hbt-organisationer är också tydligt mansdominerade. Det finns hierarkier inom hbt-samhället där homosexuella män har mer makt än lesbiska, bisexuella och transpersoner. Hbt-personer som inte definieras som homosexuella män riskerar hela tiden att marginaliseras.

En intersektionell ansats - ubuntu

Denna analys gör också vissa intersektionella ansatser. Det vill säga: den utgår från att andra variabler än kön, sexualitet och genus måste till - också - om man ska kunna förstå hur förtrycksordningar och marginalisering uppstår.

Den sydafrikanska feministen Bernedette Muthien talar om det afrikanska begreppet "ubuntu" som en grund för ett intersektionellt arbete. Vi måste komma bort från ett västerländska fixering vid dikotomier. Dvs tanken att jag definierar mig själv och min identitet i motsats till någonting annat (icke man, icke heterosexuell, icke svart, icke barn, etc etc).

I stället - om vi tänker utifrån det afrikanska filosofiska begreppet ubuntu - så existerar jag för att jag hör till. Jag är en del av allt, allt påverkar mig och min miljö, olika företeelser korsar varandra ("intersect" på engelska) och inget kan förstås utan att man erkänner dess relation till något annat.

Rent konkret lyfter ett intersektionellt feministiskt perspektiv - förutom kön - också fram frågor som rör ras/etnicitet, sexualitet, klass, hälsa, funktionalitet (funktionshinder), ålder, kolonialism, hälsa, geografi, statskick, ekonomi och religiösa föreställningar.

Inspirerad av den svarta lesbiska krigaren, mamman och poeten Audre Lorde säger jag: "det finns ingen rangordning i förtryck".

Och av detta följer att syftet med att lyfta fram hbt-kvinnor t ex inte är att osynliggöra våld mot bögar.

I stället är det samband och skillnader jag velat fokusera på.

Vilka mönster framträder om man ställer exempel från olika länder bredvid varandra?

Hur samspelar hbt(i)-fientlighet med våld?

Vad skiljer våldet mot lesbiska från våldet mot intersexuella?

Vad vinner alla dessa grupper på att arbeta med gemensamt?

Vilka är det som utövar våld och vilka är riksfaktorerna för den som utsätts?

Det är min övertygelse att olika sätt att se på i grunden samma fråga (våld) kan öka förståelsen för hur olika våldet kan artikuleras. En komplex förståelse är dessutom enda vägen framåt om vi ska kunna se och förebygga våld i en värld där olika sätt att uppfatta verkligheten hela tiden kommer i konflikt med varandra. Men det handlar också rent konkret om att få brotten anmälda och lagförda.

Slutligen handlar det om språk. Det queerfeministiska projektet handlar om att hitta nya ord.

För om det inte finns ord för det som sker, hur ska vi då kunna se eller förstå det?

Kan man mäta graden av hot och våld i ett enskilt land?

En vanlig fråga bland unga hbt-personer i Sverige i dag är "var är det svårast"? Rörligheten över nationsgränserna ökar i en relativt välbeställd medelklass världen över. Nyfikenheten på hur det ser ut i olika länder är stor. Det kan också kännas lättare att tala om missförhållanden som råder "långt borta", än om de som man har i sin omedelbara närhet.

Idag finns inga index för att mäta graden av homofobi, om vi jämför med t ex fattigdom eller jämställdhet. Så vi vet inte. Men situationen för hbt-personer och intersexuella i ett enskilt land skulle i princip kunna mätas (och därmed jämföras, länder emellan) i relation till hur möjligheterna ser ut när det gäller att leva öppet som hbt-kvinna.

Några tänkbara frågor:

Kan jag leva som sambo/gifta mig i fall jag skulle vilja?
Kan jag hålla en annan kvinna i hand om jag går ut på stan?
Kan jag berätta för min släkt att jag är lesbisk (om det nu är det jag är), utan att riskera repressalier eller hot och våld?
Kan jag skaffa barn på annat sätt än genom en sexuell relation till en man?
Måste jag skaffa barn med en man även om jag inte vill?
Våldtar han mig för att jag ska bli gravid?
Slänger de ut mig om jag berättar?

Eller så här kanske:

Riskerar jag att bli avrättad om min sexuella läggning avslöjas?
Riskerar jag piskstraff, att bli misshandlad, våldtagen, inlåst i hemmet, framtagna mitt arbete, min bostad, förbjuden att träffa den/dem jag älskar, mina barn, osv, osv.

Efter en uppräknings som ovan inser nog de allra flesta att hot och våld mot "hbt-kvinnor" och intersexuella inte är en fråga som skiljer utvecklingsländer från världen i övrigt. Ingen hbt-person i hela världen kan ju svara "nej du löper ingen risk alls", på alla ovanstående frågor. Jag skulle kunna bli nedslagen om jag håller en tjej i handen när jag tar tunnelbanan vid Slussen i Stockholm där jag bor.

Liberal lagstiftning betyder alltså inte att hoten och våldet inte finns där. Det visar rader av exempel från Sverige och det visar exemplet Sydafrika där lagstiftningen är liberal men våldet extremt (se länderuppräknings i slutet av rapporten).

Just för att bilden ofta är så här komplex, är det viktigt, inte minst för ett framtida utvecklingsarbete, att kunna bedöma risker för hot och våld för hbt-personer i ett enskilt land.

Denna studie gör inga anspråk på att utveckla ett sådant mätinstrument. Vad jag vill peka på är behovet. Det är patriarkala och homofoba strukturer som behöver sättas under lupp, inte de människor som far illa av hot och våld.

Tänkbara framtida användningsområden för denna studie

I slutet av rapporten finns en uppräknings av fakta om några olika länder - än så länge mycket preliminär. Den innehåller lagstiftning, namn på organisationer och enskilda fall som uppmärksammats.

Svårast är situationen troligtvis i de länder från vilka vi inte får någon information alls. I både Sudan och Mauritius t ex straffas homosexualitet med döden, och ändå vet vi i princip ingenting om situationen för hbt-personer i dessa länder. Är det t ex överhuvudtaget relevant att använda begreppet hbt i en kontext av massförstörelse, våldtakter, plundring och krig (som i Darfur t ex)?

Organisationerna som nämns i förteckningen är sådana som bedriver ett relativt seriöst eller mycket seriöst arbete mot hot och våld riktat mot hbt-personer och som den enskilde läsaren av denna rapport mycket väl kan ta kontakt med. Utan något att gå på annat än hemsidor kan det ju vara svårt att veta vilka organisationer man kan kontakta i ett land där homosexualitet kanske dessutom är kriminaliserat.

Följande slutsatser har jag dragit av ländergenomgången:

1. Bristfällig information

Informationen om hot och det våld som drabbar hbt-personer i utvecklingsländer är generellt sett ofta bristfällig inom NGO:s och på departemental nivå. Den är inte systematiserad. Stora vita fläckar finns på världskartan. Rapporteringen styrs av om det finns hbt-organisationer i det aktuella landet eller ej, och inte ens dessa nås alltid av relevant information.

2. Obefintligt ansvarsutkrävande

Hot och våld mot hbt-personer ses sällan som en fråga som motiverar generellt samhällsligt ansvarstagande. Det internationella samfundet förhåller sig alldeles för passivt. Politiker, polis, och närstående som utövar eller sanktionerar våld ställs sällan till svars. Benägenheten bland heterosexuella att öppet identifiera sig med hbt-personer är ofta liten. Frågan betraktas i stället som ett något udda särintresse. Våldsutsatta hbt-personer blir i allmänhetens ögon "dom andra". Att alla människor har hbt-personer i sin närhet, döljs ofta, många hbt-personer kommer heller aldrig ut till sina närmaste, vilket omöjliggör ett öppet samtal om hot och våld. I många utvecklingsländer är hat och förakt mot hbt-personer tvärtom öppet sanktionerat, vilket ökar riskerna att drabbas av hot och våld.

3. Sätt fokus på kultur och media

Media är idag en extremt viktig maktfaktor. Här bestäms hur människor ska se på världen. Rapporteringen i massmedia och offentliga företrädares attityder till hbt-personer (uttalanden från politiker, författare, näringslivsföreträdare, artister m fl) spelar stor roll för civilbefolkningens inställning. Även musik och andra kulturyttringar kan sprida homofoba budskap. Arbetet mot hot och våld mot hbt-personer i utvecklingsländer måste därför riktas till massmedia och till kulturinstitutioner.

4. Religionen som våldsalstrare

Alla fakta pekar på världsreligionernas enorma betydelse som alstrare av fördomar mot hbt-personer (möjligen med undantag för buddhismen). Religiösa företrädare sprider idag - världen över - hetsbudskap som får ett enormt genomslag hos allmänheten, vilket leder till mer hot och våld. Undantaget från denna regel är Dalai Lama som på senare tid uttalat sitt stöd i relation till hbt-organisationen Ilga, samt de liberala krafter som - ofta i hårt motstånd - verkar för en annan utveckling inom religiösa samfund.

Strategier måste till för att motverka en utveckling mot fördjupad fundamentalism. Vi vet vilket recept som fungerar. Minskad fattigdom, generellt höjd välfärd, alfabetisering, demokratisering, sexuella och reproduktiva rättigheter och ekologiskt hållbar utveckling. Dialogen med liberala religiösa krafter bör också utvecklas, och kunskaperna i

hbt-rörelsen om religiös logik (hur och varför religiösa ledare tänker som dom gör) måste fördjupas.

5. Stöd, vård och anmälan

Hbt-kvinnor som utsätts för hot och våld söker i mycket liten utsträckning vård och stöd. De anmäler inte heller brottet. Mörkertalen är höga.

Att söka hjälp som våldsutsatt heterosexuell kvinna kan vara svårt nog, att göra det som lesbisk, bisexuell eller transperson blir ännu svårare (Källa: Ilga). Obenägenheten att anmäla och söka vård påverkar också Hbt-kvinnors fysiska och psykiska hälsa mycket negativt. Om homosexualitet ses som en sjukdom (vilket det klassades som inom WHO så sent som 1990) blir hot och våld inte heller ett problem. Hiv-frågan är t ex tämligen osynlig i relation till hbt-kvinnor. Smittspridningen som idag sker via så kallade correctional/curative rapes (omvändelsevåldtakter, se nedan) ingår inte som en brett erkänd del av hiv-programmen och få hbt-kvinnor lever öppet med hiv. Hbt-kvinnor söker sig inte heller till traditionella kvinnojourer och anmäler sällan brott, av rädsla för att den sexuella läggningen ska bli offentliggjord (se vidare Ilgas hälsorapport, "Lesbian and Bisexual Women's Health" i referenslistan).

Vad menas med "lesbiska"?

Arbete över olika former av gränser (geografiska nationella, etniska, sexuella, genusrelaterade mm) förutsätter en lyhördhet för att språk bygger upp föreställningar om sexualitet och genus som är kulturspecifika. Detta blir extremt tydligt för alla som arbetar med hbt-frågor över nationsgränserna. Vad menas till exempel med "lesbiska" i ett utvecklingsperspektiv?

En möjlig definition på lesbiska (som jag har lånat från kvinnorrättsaktivisten Patricia Curtzi (Ilga) är "kvinnor som älskar kvinnor". Curtzi menar att ett ord som "lesbisk" blir obegripligt om hon som hbt-aktivist talar till en församling som lever i en värld där äktenskap och barnafödande är en självklarhet, för i princip alla kvinnor. Ordet "lesbisk" förutsätter en kontext i vilket det kan bli begripligt.

Genom att tala om kvinnor som älskar kvinnor blir företeelsen lesbiskhet mer begriplig. Att det finns kvinnor som älskar kvinnor är lättare att förstå än ett för många abstrakt begrepp som "lesbisk".

En studie av hbt-frågor som lägger sig vid sidan av en västerländsk kontext visar också att det redan finns en språkvärld i många utvecklingsländer - som ofta är mycket rik och har rötter långt tillbaka i tiden - med ord och begrepp för sexualitet och genus som avviker från normen. Hbt-frågor i en konventionell bemärkelse är alltså långt ifrån en västerländsk fråga. Vi talar bara om det på lite olika sätt.

Föreställningen att en person som har sex med en annan person av samma kön skulle vara något särskilt, uppbära en särskild sorts identitet, är fullständigt främmande i många länder. Sex ses som handlingar (det är något du gör, inte något du är), inte primärt som identitetsskapande.

Några exempel:

Den populäraste termen för hbt-personer (även kvinnor) i Kina är *tongzhi* som betyder kamrat. Dessa personer refererar inte till sig själv som *tongxinglina*, dvs homosexuella (Baird s 25-26).

Kvinnor som kallar varandra för *mati* i Surinam har långvariga ofta intensiva relationer bredvid relationer till män. De tänker inte på sig själva som lesbiska (Baird s 24).

En kvinna som klär sig som man och kallas för "han" på Filippinerna benämns *tomboi*. Partnern till en tomboi anses inte nödvändigtvis homosexuell.

Det globalt växande samarbetet över nationsgränser för minskat hot och våld mot hbt-personer handlar alltså om processer som förutsätter tydlighet, begriplighet, översättning, dialog och lyhördhet om det ska kunna bli framgångsrikt. Möten mellan nationella och/eller lokala berättelser om hur personer som avvikit från normen lever, måste få ta ökad plats i det globala hbt-arbetet, parallellt med att ett gemensamt språk och regelverk för mänskliga hbt-rättigheter utvecklas inom internationella fora (vi måste kunna förstå varandra).

Det handlar om att bejaka pluralism och se att vissa länder "går före" med liberalare lagstiftning och en ofta rätt så avancerad teoribildning, samtidigt som bärkraftiga gemensamma spelregler utvecklas, som så många länder som möjligt kan ställa sig bakom. Det gäller att kunna föra en dialog på flera olika nivåer samtidigt, och med olika terminologi beroende på kontext. Det gäller också att se att de föreställningar om hbt-identiteter som i mycket är en västerländsk företeelse behöver mätas mot andra sätt att se på sexualitet och mänsklig identitet. Framtidens utvecklingsarbete på hbt-området bör handla mer om samarbete på lika villkor, med ömsesidigt utbyte (av kunskaper, resurser mm) som mål, än om ett hierarkiskt stöd från nord till syd som administreras uppifrån och ner.

Utsatt eller marginaliserad

Att det finns färre ord för att beskriva variationer i kvinnors sexuella liv - och artikuleringar av genus - visar också hur olika kön och genus påverkar hbt-personer, beroende av om de är födda som män, intersexuella eller kvinnor. Kvinnors sexuella önsningar har länge varit tabu, medan män givits större sexuell spelrum oavsett läggning. I många utvecklingsländer kan män leva homosexuellt vid sidan av ett äktenskap (medan att skaffa barn kanske kvarstår som en självklarhet och ett krav från omgivningen). Kravet som omgivningen ställer är att det inte talas om det. Homosexualitet mellan män får finnas samtidigt som det blir tabu. Denna möjlighet - att leva dubbelt - har inte hbt-kvinnor i utvecklingsländer på samma sätt.

I stället definieras hbt-kvinnor i den internationella retoriken ofta som "särskilt utsatta" grupper, vilket leder tankarna till att hbt-kvinnor skulle vara särskild sköra.

Men så är det inte. Och här vill jag citera den amerikanska hbt-aktivisten Cynthia Rothschild:

"Utsatthet är inte en karaktäristik som kan appliceras passivt på vissa grupper. Om du till exempel är lesbisk så betyder inte det att du är född med en särskild sorts gen för utsatthet. Lesbiska är

utsatta och sårbara på grund av samhällelig diskriminering, fördomar och andra omständigheter som gör att våld inte beivras.”(Ilgas hemsida)

Ett bättre ord för att beskriva hbt-kvinnors situation är marginaliserade.

Synlighet

En skillnad mellan olika hbt-kvinnor gäller graden av synlighet. Om transpersoner kan sägas vara stigmatiserade på grund av sin "allt för stora" synlighet, så stigmatiseras lesbiska och bisexuella kvinnor på motsatt sätt, genom att nästan inte synas alls. Ja, ibland är de inte ens synliga inför sig själva.

Att lagstiftningen i många länder ensidigt markerar mot homosexualitet, i betydelsen män som har sex med andra män (i klartext penetrativt sex, det som religiösa urkunder benämner sodomi), speglar denna osynlighet. En ytlig förståelse av detta skulle kunna leda till slutsatsen att bisexuella och lesbiska kvinnor inte är lika drabbade av hot våld och stigmatisering som män, men så är det inte. Min genomgång av det rättsliga läget visar att omkring fyrtio utvecklingsländer idag faktiskt specifikt kriminaliserar sex mellan kvinnor, och utvecklingen går mot skärpt lagstiftning i många utvecklingsländer.

Vad gör en riktig kvinna/man?

Vad är det då - generellt sett - som framstår som hotfullt hos bi-, lesbiska och transkvinnor? Varför blir hon/han marginaliserad? Varför utsätts hon/han för hot och våld?

Ja, det första är en allmän uppfattning att denna person, född i en kvinnas kropp, (eller transiterande från man till kvinna) inte betar sig som en kvinna "ska". Hennes/hans utseende kan förstås avvika, men hon/han kanske inte heller betar sig som en flicka eller kvinna ska. Hon/han blir kanske förälskad i kvinnor. Hon/han sminkar sig inte. Hon/han sminkar sig alldeles för mycket. Hon/han kanske inte vill leka samma lekar som de andra flickorna. Hon/han kanske vill leka samma lekar som de andra flickorna fast hon/han inte borde. Hon/han kanske uppvisar ett beteende som får omgivningen att associera till en pojke eller - senare när hon växer upp - till en man. I hbt-sammanhang kanske han/hon avviker genom att se sig som heterosexuell.

Så här behöver det naturligtvis inte vara - många hbt-kvinnor uppvisar ett mer könsstereotypt beteende och kan ändå hysa begär till andra kvinnor.

Men det är ofta först när avvikelserna blir synliga som de leder till hot och våld. Och grundregeln är rätt enkel, ju större avvikelse, desto mer våld.

Verkligt hotfull blir hon den dag hon tar steget och öppet i handling visar att hon begär på ett sätt som inte överensstämmer med en patriarkal logik: När hon förälskar sig i en kvinna för första gången; när hon har sex med en annan kvinna för första gången; när hon inleder en relation osv. Det är först när detta sker som hennes bisexualitet eller lesbiskhet blir socialt synlig. Och denna synlighet leder till reaktioner som ofta är våldsamma. Hot och våld hänger alltså ihop med synlighet på ett mycket komplicerat sätt och det skiljer det hbt-relaterade våldet från annat våld mot kvinnor.

Kvinnor vars genus avviker och män som transiterar blir dessutom stigmatiserade, och utsatta för hot och våld, utan att detta steg mot en sexuell relation med en annan kvinna behöver ske. Och då är det ofta inte sexualiteten som provocerar, utan just att personen i fråga inte utstrålar kvinnlighet eller manlighet i konventionell bemärkelse. I frågor om hot och våld kan genus och sexualitet därför inte separeras.

Att ta sig rätten att omvända och/eller bestraffa hbt-personer

Det är alltså föreställningen om att det finns en naturlig kvinnlighet, och normala kvinnor (som betar sig på ett visst sätt), som gör det möjligt att kontrollera eller bestraffa kvinnor/transpersoner och att föra dem tillbaka på den rätta banan i livet. Och hbt-kvinnor kan utsättas för väldigt olika typer av kränkningar.

Vanessa Baird nämner i boken *Sex, Love and Homophobia* bl a skönhetsbehandling, våldtäkt, kirurgi, påtvingad hormonbehandling (steroider), aversionsterapi (inkl kemisk kastrering i form av medicinering för att minska sexlusten), el-chockbehandling, hypnos, psykoreligiösa terapier (inkl andeutdrivning, min anm.), isolering, häktning, fängelsestraff, kliterektomi och hysterektomi (Baird s 21-22).

Ord skapar världen - att hitta ett språk som fungerar

Transpersoner har länge kämpat för att hitta ett språk som fungerar för att kunna artikulera könsidentiteter som inte placerar in sig i den strikta tudelningen av människosläktet i kvinnor och män. "He She Che", skriver Juliet Viktor Mukasa på den internationella hbt-organisationen Ilgas hemsida.

Men frågan om språkets betydelse handlar faktiskt inte bara om trans. Den berör alla som arbetar med frågor om kön, genus och sexualitet, även biståndsarbetare, mr-folk i allmänhet och heterosexuella feminister. Inte minst handlar det om att göra relevanta och icke stigmatiserande "översättningar" av hur vi ser på sexualitet och kön, från den ena kulturella kontexten till den andra.

Språket formar ju också en stor del av verkligheten. Det som det finns ord för, kan också existera, som idéer och i människors tankar.

Att komma ut mot sin vilja

Vad betyder till exempel begreppet komma ut? Är det något positivt? Ja, i en västerländsk kontext kan det tyckas så. Men att "komma ut" (och göra sin sexuella identitet synlig) handlar om trygghet. Hotet om avslöjande kan användas som ett kontroll- och förtrycksinstrument i samhällen där en offentligjord identitet som hbt-kvinna är ett reellt hot. Företeelsen att komma ut är därför tvetydig, den har två sidor.

Troligtvis är situationen särskilt riskabel för den generation som befinner sig i skarven mellan total mörkläggning och offentliggörande.

Kontexten är därför helt central för föreställningen om att komma ut och leva öppet. Klass och ekonomiska villkor spelar också in. Har du pengar och en stark social ställning med stöd i familjen kan du "köpa" dig trygghet och en viss immunitet, även om homosexualitet skulle vara straffbart i det land där du lever.

Hbt som samlingsbegrepp för en diskussion om våld

Identitetspolitik (att benämna personer företeelser i kategorier som homosexuella, lesbiska etc) leder både till synliggörande och till problem. Ord och begrepp som i en kulturell kontext betyder en viss sak, får en helt annan sorts betydelse - eller blir i värsta fall obegripliga - i en annan.

Här använder jag det av svenska Rfsl vedertagna begreppet "hbt", med intersexuella/intergender som tillägg.

I takt med att dialogen mellan nord och syd intensifieras får vi förhoppningsvis nya ord som inte framstår som lika knutna till en västerländsk förståelse av kön, genus och sexualitet som begreppet hbt är idag.

2. OLIKA GRUPPER INOM HBT-FAMILJEN

Lesbiska - kvinnor som älskar kvinnor

"Brottet som är så vidrigt att det saknar namn." Så har lesbiskt sex omtalats genom historien, inte minst i det kristna västerlandet. Straffet för sexuella handlingar mellan kvinnor (och män) var i medeltidens Europa att brännas på bål. Och vem vet: En häxa var kanske i många fall detsamma som en kvinna som vägrade ha sex med män.

En enkel definition på lesbiska är annars att det är kvinnor som älskar kvinnor. Här finns butchen och femmen, men också andra lesbiska som ser sig som androgyna, lesbiska transpersoner, flator, queera - eller kvinnor som inte vill definiera sig alls.

Lesbiska som transiterar (reser identitetsmässigt från kvinna till man) och går över till att definiera sig som män, kan i sin tur välja att se sig själva som hetero- eller homosexuella, eller bi.

Så hur blir det om vi översätter alla dessa ord till en annan kulturell kontext?

Det finns inga lesbiska här

Den vanliga föreställningen i många utvecklingsländer är att "i vårt land har vi inga lesbiska". Den normativa idén att äktenskap och nära relationer ska innehålla begär och lust för kvinnor är inte alls självklar om vi ser till samlevnadsformer utifrån ett globalt perspektiv.

Indelningen av kvinnor i rena och orena är däremot en levande realitet i många länder där en sexistisk (och homofob) familje- och sexualbrottslagstiftning gör att kvinnor kan indelas just så. Straffen för överträdelser är piskrapp i fall av otukt, stening vid äktenskapsbrott osv. En del av bestraffningen kan också utföras utanför lagen, i familjen, byn etc.

För kvinno- och hbt-organisationer, liksom organisationer som mer generellt arbetar med bistånd och/eller mänskliga rättigheter, är det viktigt att kunskaperna ökar om hur olika former av lagstiftning hänger ihop - hbt-lagstiftning och familjerätt t ex.

I ett land där kvinnor - generellt sätt - inte tillåts ha en egen sexualitet, behöver man ju inte alltid särslagstifta mot t ex lesbiskt sex.

Att inte själv vara medveten om att man är lesbisk

För många kvinnor är det uppfostran i en hårt patriarkal kontext som gör att känslor av sexuell natur förblir helt tabu eller hålls dolda. För dessa kvinnor kan det ofta vara mycket svårt att ens bli medveten om sin sexuella läggning. Mannens sexuella behov, och omgivningens krav på henne att skaffa barn och sköta hemmet mm, blir det som styr.

Arbetet mot hot och våld kan ur ett sådant perspektiv ses som del i ett större synliggörandeprojekt som i förlängningen syftar till att göra kvinnor världen över mer medvetna om det egna begäret och om att de har rätt till meningsfulla och djupa kärleksrelationer, oavsett sexuell läggning. Hot och våld mot hbt-kvinnor handlar alltså om mycket mer än bara det som strikt kan definieras in under ordet "lesbiska".

Det är också värt att notera att kvinnor som anmäler brott i form av hot och våld kan "straffas" med motanklagelser om lesbiskhet, oavsett om de "är" lesbiska eller inte. Inte bara självidentifierade hbt-kvinnor kan alltså drabbas av hot och våld i relation till t ex lesbiskhet.

Dessa anklagelser kan i sin tur bli motiv till nya hot och mer våld och leda till social isolering och/eller förföljelse. Lesbo(trans)fobin i samhället växer sig starkare.

Sex före äktenskapet - en omöjlighet för kvinnor

Hot och våld mot hbt-kvinnor i utvecklingsländer måste förstås i relation till att det är personer som ses som kvinnor det handlar om. Särskilda regler gäller ju för dem (oavsett hur personen i fråga självdefinierar sig) inte minst rättsligt.

Om sex före äktenskapet t ex är tabu för kvinnor generellt - ja förbjudet - och äktenskap mellan två kvinnor inte är tillåtet, då inser man att möjligheterna för en kvinna att komma ut med en partner som lesbisk är mycket små i många länder. Det tycks ofta vara lättare att komma ut som bög än som flata och det beror just på att sexualiteten som sådan är så icke tillåten för kvinnor. Äktenskapsbrott och sex utom äktenskap är helt enkelt förbjudet, oavsett din sexuella läggning.

Patriarkala strukturer gör att män har något lättare att kringgå denna lagstiftning. Man ser mellan fingrarna med prostitution eller utomäktenskapliga förbindelser, ja även homosexuella sådana, medan kvinnor som har sex utom äktenskap straffas extremt hårt.

I Pakistan t ex krävdes det fram till en lagändring i november 2006 att kvinnan kunde uppvisa fyra vittnen för att en man som hade våldtagit henne skulle kunna straffas (regelverket kallas för *hudud*).

Vårdnad om barn - lesbiskhet och rätten till föräldraskap

Ett sätt som hbt-kvinnor straffats för sin sexuella läggning är indragen rätt till vårdnad om egna barn. 2005 fastställde högsta domstolen i Chile en dom som frantog en lesbisk kvinna, Karen Atala, vårdnaden om hennes tre barn (Källa: 365Gay.com 2006). Rätten angav som skäl det faktum att Atala levde i en lesbisk relation vilket kunde påverka barnens utveckling negativt och skapa en förvirring i fråga om könsroller. Rädslan att tvingas bryta kontakten med de egna barnen utgör en form av hot.

Att leva utan att det syns

Massmedias bild bidrar till att osynliggöra det faktum att många hbt-personer lever i stor fattigdom, ett akut utanförskap och ibland i ren misär, just på grund av sin sexuella läggning. En öppenhet med sexuell läggning (som ofta något naivt förordas i väst) får direkta konsekvenser för möjligheter till arbete, bostad, vänner, barn, relationer till släkt och vänner osv. Hemlöshet, arbetslöshet och fattigdom drabbar många hbt-personer. Marginalisering leder i sin tur till kriminalitet som en väg till överlevnad (och sexarbete, särskilt för mycket unga hbt-personer). (Källa: Amnesty international).

Homofobi och våld mot hbt-personer är alltså direkt, brottsfattigdomsalstrande.

Häri ligger en stor del av förklaringen till att så få hbt-personer i utvecklingsländer - och inte minst kvinnor - lever öppet med sin läggning. Du kan inte, för då skulle du löpa risken att förlora den lilla sociala trygghet du trots allt har. Du måste vilja mellan kärlek och social överlevnad.

Äktenskapet som fasad

I ett uttalad homofobt samhälle ligger de sexuella identiteterna inte alltid i öppen dager, eftersom det helt enkelt inte är meningen att de ska göra det. Föreställningar om vad det innebär att leva som bög, lesbisk eller transperson blir följaktligen helt annorlunda.

Män och kvinnor som har något större valmöjligheter än den som är helt marginaliserad (hemlös t ex) kan t ex "lösa" dilemmat att försöka få både kärlek och överlevnad på lite olika sätt.

Skenäktenskap är ett alternativ för män, eller äktenskap som bygger på premissen att den ene eller båda i paret är homosexuell.

Här blir skillnaderna i villkor för män och kvinnor uppenbara. Förekomsten av man och barn osynliggör ju nästan helt en potentiell lesbiskhet när det gäller kvinnor - hon blir gravid, hon föder barn och har små möjligheter att leva ut sin sexualitet - medan fru och barn kan utgöra en effektiv fasad för en man som kanske söker andra sexuella relationer till män eller transpersoner på annat håll under äktenskapets gång.

Medan män i utvecklingsländer ofta i praktiken har sex med andra män, så konstrueras en heterosexuell identitet som inte bygger på begär och lust för (potentiella) hbt-kvinnor.

Bisexuella kvinnor - kvinnor som älskar både kvinnor och män

Den mest osynliga gruppen av alla hbt-kvinnor i den internationella rapporteringen är bisexuella kvinnor, vilket speglar en osynlighet när det gäller denna grupp i stort.

Många latent bisexuella kvinnor lever och definierar sig som lesbiska, andra definierar sig som heterosexuella och låter aldrig potentialen att också ha sexuella relationer med kvinnor blomma ut. Åter andra lever en större del av sitt liv som det ena, och skiftar sedan läggning senare i livet.

Men i de rapporter om hot och våld som jag har studerat (Rfsl/Kom ut 2004-2006) syns bisexuella kvinnor nästan inte alls.

Ambivalensen runt bisexuella kvinnor handlar mycket om den konstruerade uppdelning som skapats - inte minst inom hbt-rörelsen - mellan hetero och homo. För att bryta ett sådant statistiskt synsätt är det viktigt att frågor som hot och våld också artikuleras i relation till bisexuella kvinnor. Dessa kvinnor kan ha erfarenheter av våld i nära relationer där förövaren kan ha varit en heterosexuell eller bisexuell man. Många bisexuella kvinnor kan också ha barn från tidigare heterosexuella relationer, vilket kan leda till hot och trakasserier vid vårdnadstvister och i samband med vårdnadsfrågor. I många utvecklingsländer är kvinnor som har barn och går in i lesbiska relationer i princip rättslösa och får räkna med att förlora vårdnaden.

Transpersoner - inte nödvändigtvis homosexuella

Men transpersoner blir bilden av sexualitet och genus ännu mer komplex, och ytterligare ännu mer komplex lär den bli i takt med att trans nu växer som sexualpolitisk (och förhoppningsvis även feministisk) befrielseörelse världen över.

Frågor man ställer sig är t ex:

Hur ska transpersoner definieras?

Som kvinnor? Personen i fråga kan kanske föda barn. Som män? Personen i fråga agerar kanske och tänker som en man. Och en transvestit som lever som man men klär sig i kvinnokläder. Vilket kön har den personen?

Grundfrågan som kommer upp till ytan när hot och våld mot transpersoner ska synliggöras handlar om förväntningar på en person som föds till man respektive kvinna. Skillnaderna i hot och våld mellan olika transpersoner visar oss att förväntningarna på män och kvinnor ser väldigt olika ut.

Det handlar också om numerär. Hur många människor talar vi egentligen om? Uppskattningar från år 2000 säger att det finns mer än dubbelt så många man-till-kvinna-transpersoner som kvinna-till-man-transpersoner i världen. Kvinnorna som transiterar skulle enligt dessa beräkningar vara betydligt färre (Baird s 108).

I många länder tillåts inte transpersoner att få sina identitetshandlingar justerade av myndigheterna efter genomfört könsbyte, vilket minskar rättssäkerheten för dessa personer, utöver att det är en kränkning i sig. I en del utvecklingsländer är operationer också helt förbjudna. I andra som Iran stöttas de av regimen.

En utgångspunkt när hot och våld mot transpersoner diskuteras bör vara att man bör akta sig för allt för rigida kategoriseringar. Transmänniskor flödar över köns- och genusgränserna, det finns en mängd olika förhållningssätt till kön och sexualitet bland transpersoner, och olika länder svarar olika på denna grupp i form av t ex lagstiftning.

Det är utmaningen av könsgränser som verkar hotfullt, som skapar rädsla och leder till hot och våld. Särskilt i Latinamerika är våldet mot transpersoner utbrett. Vanessa Baird, i den bok som hon har skrivit för Amnesty International, pekar särskilt ut Argentina, Brasilien och Colombia (Baird s. 131).

Kvinna till man transpersoner är också betydligt mer osynliga än man till kvinna transpersoner. Förutsättningarna för att transitera och få ett könsbyte godkänt medicinskt för den som fötts med en kvinnas kropp är i många länder i stort sätt obefintlig. Mer kunskap, särskilt om denna grupps livsvillkor, behövs.

Trans i Latinamerika - och machismo

I Latinamerika påverkas familjestrukturen av katolska kyrkan som har ett starkt inflytande. Religionens inverkan i Latinamerika leder också till en paradoxal inställning till transpersoner som bygger på patriarkal dubbelmoral. Heteronormativa ideal tvinnas samman till det som brukar kallas "machismo".

"Lösningen" för att tillerkänna män fri tillgång till sex, är en bredd spridd prostitution bland man-till-kvinna transpersoner och en efterfrågan på denna sexhandel bland "heterosexuella" män.

Män med makt är generellt sett bra på att hitta sätt på vilka de kan undvika stigma. Ja, stigma är oupplösligt kopplat med att också vara underordnad. Därför klassas också bara den mottagande parten vid penetrativt sex som sexuellt avvikande (homosexuell) i Latinamerika.

Stigmat som denna handel och denna sexistiska syn på män som låter sig penetreras av andra män leder till, gör att transpersoner inte får tillgång till bostäder och arbete som andra och därför ofta hamnar i prostitution i stället för på den ordinarie arbetsmarknaden. Våldet som de utsätts för är ofta mycket grovt.

Förövarens föreställningar om sexualitet, kön och genus styr våldet

Ofta gör man misstaget att börja leta efter egenskaper hos den som utsätts för våld i jakten på mönster. Man kanske tänker: Vad är det med transpersoner som gör att de utsätts för våldtäkt och misshandel? I stället bör man vända på perspektiven och titta på förövaren, för det är där svaret ligger, det är ju faktiskt den personen som våldtar, hotar och slår.

Hot och våld styrs av förövarens föreställningar om sitt offer. Det handlar om auktoritär kontroll. Den som utsätts ges inte möjlighet att föra sin egen talan. Förövaren legitimerar alltså våldet med hjälp av egna föreställningar om kön och genus.

En transperson kan t ex våldtas för att han/hon ska få känna hur det verkligen är att vara kvinna. En kvinna-till-man-transperson kan bli allvarligt misshandlad med argumentet att "det ska väl du tåla, du som är man". Och när opererade transpersoner utsätts för våld riktas slagen medvetet mot bröstimplantat och könsdelar, med svåra skador som följd.

Våldet tycks utlösas av föreställningen att transpersoner tar sig över en intaglig gräns in till det som ses som det andra könets "revir". Och där tar det stopp. Hit men inte längre. Personen i fråga måste kontrolleras.

För en auktoritär könsuppfattning som kräver orörlighet och stabilitet (att vara man betyder bara en sak, kvinnor är kvinnor, osv) blir själva fenomenet trans (att något så till synes stabilt och oföränderligt som kön och genus kan röra på sig) i sig en källa till hat och aggression. Hotet och våldet handlar om behovet av återtagen

kontroll, om en återetablering av fasta gränser. Det finns ofta en egen stark trans- och homofobi hos den som våldtar och slår.

Det utan tvekan största problemet (källan till det mesta av våldet) ligger alltså i en auktoritär mansroll som kräver stabilitet och tar sig rätten att utöva makt över andra. Samtidigt är det transpersonen som görs till problemet, som våldsutsätts, förnedras och till och med förintas.

Trans i Iran

Ytterligare en komplicerad bild får man i ett land som präglas av extrem dubbelmoral och epidemisk prostitution - Iran. Här kan transpersoner som genomgått statsanktionerat könsbyte komma undan kriminalisering och hot om spö- eller dödsstraff för homosexualitet. Villkoret är en strikt inordning i ett auktoritärt system där alla medborgare inordnar sig under kategorierna man eller kvinna och efter ett könsbyte lever heterosexuellt. Transpersoner ges ingen möjlighet till betänketid, eller en mjuk övergång från de ena identiteten till den andra, utan måste omedelbart inordna sig i endera kategori man/kvinna.

Denna "möjlighet" påverkar hbt-personer i Iran. Det finns till exempel rapporter om lesbiska som låtit operera sig för att kunna leva lagligt i en relation med en annan kvinna. Påtvingade kirurgiska ingrepp för att undvika straff och isolering från den man älskar, är inget annat än en grov form av medicinskt sanktionerat statligt våld.

Transpersoner i prostitution - överlevnad och riskfaktor

En faktor som allvarligt ökar riskerna att utsättas för hot och våld (detta gäller framför allt man-till-kvinna-transpersoner) är prostitution. Den som säljer sex befinner sig i en miljö där man utsätts för stora risker. Därför är arbetet för att motarbeta stigma och ge transpersoner plats på den ordinarie arbetsmarknaden så otroligt viktigt. Sexhandel är för många transpersoner både en fråga om överlevnad och en fråga om liv och död. Den debatt om sexarbetares mänskliga rättigheter som idag förs internationellt (och som ofta talar mer om rätten till "arbete" än om skadeverkningar) behöver kompletteras med en fördjupad förståelse av prostitution bland hbt-personer också i relation till hot och våld.

Transafrikanska motbilder

En del av de hbt-aktivister som jag talat med hävdar att nivån av hot och våld mot transpersoner är högre, och våldet grövre i utvecklingsländer i Latinamerika, än i Afrika och Asien. Men detta är det svårt att uttala sig säkert om.

Vad vi vet är att föreställningen om utvidgade familjer i Afrika, där barn inte alltid måste uppfostras av en mamma, gör att utrymmet för andra typer av familjerelationer - där kvinna-till-man-transpersoner kan ingå - blir mer accepterat. Detta menar till exempel Patricia Curzi från Ilga.

En kvinna kan uppfostra barn tillsammans med en annan person, som i en västerländsk hbt-kontext skulle kunna kallas trans - dvs hon betar sig kanske som en man, lever upp till en mansroll genom att ta ett försörjningsansvar, osv. En nivå av acceptans tycks finnas för just detta mönster. Omgivningen ser det som ett sätt att "lösa ett problem". Villkoren är att inget sägs och att ingen talar om det.

Motbilder till detta finns också. När överenskommelsen att hålla transidentiteten i det fördold bryts, så tycks detta leda till hot och våld. En transaktivist i Uganda, Juliet Viktor Mukasa, som lever mer synligt och öppet än i scenariot ovan, kan vittna om hur han tvingats att bära kjol, tvingats klä av sig inför andra människor, utsatts för andeutdrivning i religiösa sammanhang och misshandlats (källa:Ilga).

Hijras - motstånd föder våld

I Indien finns en grupp transpersoner som kallar sig för Hijras. De var tidigare eunucker, dvs kastrerade, de ser sig som en särskilt kast, ett tredje kön, och lever som kvinnor, ofta isolerade och fungerar som underhållare vid bröllop och andra traditionella ceremonier. Det indiska exemplet med Hijras visar att offentliga protester från hbt-personer också föder våld. Aktivismen i sig är en riskfaktor. Det homofoba våldet i Indien uppges ha ökat just sedan hijras och andra minoriteter börjat protestera mot polisbrutalitet (Källa: Kom ut 5-6/04).

Exkludering av transpersoner i arbetet mot hot och våld

Ilgas hälsorapport om hbt-kvinnor från 2006 inkluderar inte transpersoner. Detta kan förklaras med att transpersoners hälsa berör frågor som är väldigt specifika - det handlar om kirurgi, hälsa efter operationer, hormonbehandling mm. Dessutom finns det säkert strategiska skäl. Kanske är det fortfarande trots allt kontroversiellt i många länder - och också i hbt-rörelsen - att lyfta frågan om transpersoners hälsa.

Men exkluderingen av transpersoner tydliggör att frågor som rör hot och våld mot transpersoner (den fråga som denna rapport diskuterar, Ilgas rapport berör ju hälsa) måste upp på bordet i det internationella arbetet. Vittnesmålen om grovt våld riktat mot transpersoner som strömmar in världen över, borde vara skäl nog för en sådan prioritering.

3. INTERSEXUELLA - INTERGENDER

Intersexuella - intergender - personer med oklar könsbestämning

I dag finns en spirande intersexuell rörelse världen över, också i en del utvecklingsländer. Att stärka och inkludera denna rörelse borde enligt min mening vara en uppgift för hbt-kollektivet. Idag inkluderas dock inte intersexuella (intergender) på jämbördig nivå med hbt-personer i t ex Rfsls arbete, och det pågår en debatt om huruvida intergender bör vara del av hbt-agendan eller ej. För många intersexuella och föräldrar till intersexuella barn är inkludering dessutom ingalunda någon självklarhet.

Men frågan finns med på den internationella agendan. Många organisationer i utvecklingsländer kallar sig t ex för "lgbti", där "i" står för intergender, ibland även med tillägget "q" för queer (se t ex länderförteckningen i bilagan).

Vad betyder det att vara intersexuell? Översatt till svenska har "intersexual" blivit intersexuell vilket egentligen är lite missvisande då det är kön, i konkret bemärkelse könsorgan och könskromosomer - och inte sexualitet - som det handlar om. Därför

talas man även om intergender, även om det klingar illa på svenska (ordet kan t ex inte böjas).

Intrakönade personer skulle man kanske kunna säga, om det inte lät så konstigt. (Fast å andra sidan, vi säger ju inte sexorgan på svenska utan just könsorgan. Så kanske...)

Oavsett vad vi säger så utsätts intersexuella för kränkningar och våld inom sjukvården. Som mycket små tvingas barn som föds med såväl manliga som kvinnliga könsorgan till smärtsamma operationer, så kallad korrektionskirurgi, ibland med komplikationer och infektioner som följd. Barnet fråntas också rätten till medgivande och får ofta inte veta de verkliga skälen till alla operationerna när det växer upp.

Exempel på en motrörelse finns nu. Kränkningar av intersexuella, och det våld som en stympning innebär, har t ex bekämpats med hjälp av FNs barnkonvention av högsta domstolen i Colombia. Här slogs fast att kirurgi på ett barns könsorgan, utan barnets/personens eget medgivande, innebär en kränkning av (barns) mänskliga rättigheter.

Intersexuella utsätts också för psykiskt våld då de tvingas anpassa sig till en av två möjliga könsroller. Deras egen könsidentitet är ju oklar, det är en del av deras identitet, men ambivalensen får sällan kvarstå utan motarbetas. En inre känsla för den egna identiteten ges inte tid att växa fram.

Forskning tyder på att barn vars könsidentitetsutveckling lämnas mindre definierad, utvecklar en känsla för sitt eget genus, först i 6- till 8-årsåldern och sedan fullständigt ungefär kring tolv. Och ingen människa mår bra av att utsättas för lögn och manipulation. Auktoritära uppfostringsmetoder med experimentella inslag har också lett till självmord bland intersexuella längre fram i livet.

Det kirurgiska våld som utövas mot intersexuella kan direkt jämföras med könsstympning av flickor, en företeelse som idag bekämpas världen över. Motsvarigheten till FGM (Female Genital Mutilation) blir för intersexuella barn IGM (Intersex Genital Mutilation).

Många intersexuella har t ex fått sin klitoris/penis stympad/förändrad, och opererats på ett sätt som omöjliggör orgasm. Här finns strategiska möjligheter till samarbete mellan kvinnoorganisationer som arbetar mot FGM och hbt-organisationer som bekämpar IGM.

I ett utvecklingsperspektiv blir gruppen intersexuella också intressant eftersom en lägre medicinsk/teknisk utveckling och utbredd fattigdom leder till att fler intersexuella barn "lämnas ifred".

Det sker mycket fler kirurgiska och medicinska övergrepp på intersexuella barn i västvärlden och i samhällsklasser som har råd att bekosta kostsam högteknologisk "behandling".

Samtidigt utgör naturligtvis själva den fysiska avvikelserna, att vara född med en "för stor" klitoris, eller en "för liten" penis, grogrund för hot och trakasserier också i utvecklingsländer. Personer vars genusidentitet inte kan bestämmas tycks väcka väldigt starka aggressioner och rädsla. De utmanar förställningar om kön som något fast, bara genom sin blotta existens, och då avses inte bara kön i social bemärkelse (det inlärda könet) utan kön i biologisk/fysisk bemärkelse. (Källa: Blair 53-59).

Intersexualism är också betydligt vanligare än vad många tror. I Samelius och Wågbergs Sida-rapport (se referenslistan) anges att 1,7

procent av alla barn föds intersexuella. En annan uppgift från Vanessa Blair är att ett barn på 2000 föds med oklar könsidentitet.

4. VÅLD

Två nyckelbegrepp för att förstå våld - kontroll och beroende

Varför utövas hot och våld?

Det enkla svaret är att det utövas för att man ska kunna bibehålla kontrollen över någon/något. Det man vill undvika är att den andre får makt att bestämma över sitt eget liv.

För kvinnors del handlar det om kontroll över deras kroppar (men också tankar). Män har i alla patriarkala samhällen genom historien hotat och misshandlat kvinnor för att på så sätt behålla kontrollen över kvinnors sexualitet och reproduktiva förmåga. Så vad kan det bero på?

Ja, kvinnor - och nu talar jag om biokvinnor - äger generellt sett förmågan att föda barn, det vill säga - ytterst kan de bestämma över liv och död. Kvinnor ger män liv, och kanske är det just denna potentiella makt som kvinnor har över män som till varje pris måste kontrolleras. Kanske är det där som misogynin (hatet mot kvinnor) har sin källa.

Kontrollen som utövas tycks i alla fall i alla samhällen ha cirklat kring kvinnors kroppar, sexualitet och reproduktion.

Den patriarkala kontroll-logiken lyder: Kvinnor ska tillfredsställa mäns behov, de ska föda deras barn, och de ska i fysisk och psykisk bemärkelse alltid finnas till hands. Gör du inte det så får du räkna med att blir bestraffad.

Varför kan våldet fortgå?

Den som möter en heterosexuell kvinna som misshandlas i en nära relation till en man ställer sig gärna frågan varför hon inte går. Det man då inte förstår, är att kvinnors beroende av relationer till män är själva anledningen till att kvinnor inte kan bryta med det hot och det våld som de utsätts för. Nyckelordet här är beroende.

I stället utvecklar kvinnor strategier för att försöka undgå våldet. Hon gör sig liten, hon försöker att inte synas, att inte förarga osv.

Liknande processer ser man hos hbt-kvinnor (och även när det gäller våld i samkönade relationer mellan män). Patriarkala familjestrukturer gör att många hbt-kvinnor i utvecklingsländer är extremt beroende av släkt och föräldrars acceptans för sin överlevnad.

Kvinnors beroende av män är alltså inte en fråga som bara kan förstås utifrån heterosexuella kvinnor. Hbt-kvinnors beroende av män för sin överlevnad i utvecklingsländer är också mycket stort.

Här ligger, tror jag, en stor del av förklaringen till att det fortfarande är så tyst i frågor om lesbiskas och andra hbt-kvinnors mänskliga rättigheter i en del utvecklingsländer. Hbt-kvinnor vågar många gånger inte tala, för att de är så beroende. Homofobin och rädslan för att bli "outad" (få sin läggning avslöjad) gör att hoten och våldet inte kommer fram.

Våld föder mera våld

Att få ner frekvensen av hot och våld mot hbt-personer är viktigt av flera skäl. Ingen människa ska behöva utsättas för våld. Men det finns också en annan problematik som handlar om våldets spridningseffekter. Den som utsätts för våld påverkas. Den som utsätter andra för våld påverkas också. Man brukar säga att våld föder våld. Varje hotfull eller våldsamt situation är en signal om något som kommer efter. Våldet har alltid en fortsättning. Det finns någonting som kommer sen, och det blir sällan särskilt bra.

I dag är anmälningsbenägenheten bland våldsutsatta hbt-personer mycket låg. Den är låg i i-länder, och den är troligtvis extremt låg i utvecklingsländer, och särskilt - får man anta - i icke demokratiska stater med regelvidriga rättssystem.

I förlängningen betyder det att mycket hot och våld förblir obearbetat och osynliggjort. Samma sak gäller för förövarna som kan fortsätta att hota slå och våldta. Våldet leder sällan till åtal och ännu mer sällan till fällande dom. Det betyder att personer som utövar våld inte får någon chans att sona sina brott, reparera och gå vidare.

Tar vi dessutom i beaktande att många av dem som utsätter hbt-personer för våld hyser starka homofoba föreställningar i kombination med rasism, sexism och annat kriminellt beteende, så inser man snart att frågan om att öka öppenheten, säkerheten för hbt-personer och därmed benägenheten att anmäla, är central för att bryta en generell våldsspiral och en antidemokratisk utveckling i varje samhälle. Ytterst handlar det om global överlevnad.

Varför ordet hot?

Hbt-kvinnor utsätts ofta för hot och dessa kan ibland upplevas mer skrämmande än fysiskt våld, som ändå är något påtagligt, med en tydlig början och ett slut.

Hot förmedlade via telefon, mejl, internet, media osv, kan förfölja en person dag och natt. Det är skälet till att det finns anledning att inte bara tala om våld, eftersom det ofta leder tankarna till att en person måste vara utsatt för fysisk närkontakt med en person som slår, våldtar eller på annat sätt misshandlar för att våldet ska "räknas". Så är det inte. Allt det som gör dig rädd räknas.

Dessutom ser inte verkligheten ut så. Många av de mest skadliga formerna av våld utövas indirekt, eller via tredje part, i form av förtäckta hot. Det är också den form av våld som det är lättast att komma undan med, och vars skadeverkningar är svåra att leda i bevis. För hur mäter man rädsla? Hur anmäler du, om du inte vet från vem hotet kommer?

Våldets konsekvenser

Hot och våld får konsekvenser i människors liv. Det vanligaste är depression, aggressivitet, drog- och alkoholmissbruk samt självmord.

Skillnaden mellan våld på grund av sexualitet och genus

Hot och våld drabbar hbt-personer och intersexuella av lite olika skäl. Föreställningen att det är den sexuella läggningen som verkar hotfull är dock mycket utbredd. Dvs att vissa personer drabbas av våld för att de har sex med personer av samma kön. Men för transpersoner och intersexuella behöver det inte vara så. En kvinna som ger ett maskulint uttryck kan mycket väl bestraffas för just det. Hon avviker från normen för hur en kvinna bör se ut. Våldet mot hbt-personer

handlar därför inte alltid primärt om människors sexualitet utan om kön och genus.

Mycket tyder i själva verket på att avvikelser från köns- och genusnormer uppfattas som extremt hotfulla. Och särskilt för auktoritära samhälleliga system som strävar efter en kontroll i enlighet med föreställningar om normalitet (män och kvinnor, heteronormativ familjebildning, mm).

Det finns alltså all anledning att inte stirra sig blind på frågor som rör sexualitet, utan att även se till kön och genus, när drivkrafterna bakom hot och våld ska förstås.

5. FORMER AV VÅLD

Hot, våld och påtryckningar från familjen

Reaktioner på avvikelser från förväntade normer kan utlösa extrem aggressivitet inom en släkt eller en familj. Hbt-kvinnor (men även män) kan misshandlas, våldtas, tvingas att begå självmord och/eller mördas. Påtvingade äktenskap är också en form av våld. Ibland talar man om detta våld som hedersrelaterat, för att sätta fokus på att en hel familj eller släkt kan vara involverad. Men hedersrelaterat hot och våld handlar snarare om skam och absolut inte om heder.

När övergreppen begås av närstående är det ovanligt att omgivningen ingriper. Föräldrars medverkan t ex tolkas som ett tecken på att det som sker är för personens bästa. Exempel på att lesbiska placerats på mentalsjukhus eller medicinerats för att omvändas och/eller behandlas finns också (Baird s 23 m fl).

Bränder, bomber och andra attacker

Ett sätt att hota och utöva våld mot hbt-kvinnor är mordbrand, bombattacker mot samlingsplatser och andra attacker i samband med prideparader mm (kasta färg). Ofta kombineras det fysiska våldet med hot för att få ännu starkare effekt.

Att veta att man är utsatt för hot och att våldet när som helst kan slå till, skapar naturligtvis en enorm rädsla och leder till att hbt-personers rörelsefrihet begränsas. Du måste fundera över varje steg du tar. Du oroar dig för att vänner ska komma hem på ett säkert sätt, osv. Inte minst gäller detta hbt-aktivister som är en mycket utsatt grupp i utvecklingsländer (och inte bara där). I flera utvecklingsländer utsätts aktivister för ett mycket grovt våld, i några fall med dödlig utgång. Du blir utsatt på grund av din stora synlighet.

En viktig uppgift för alla som arbetar för hbt-personers rättigheter är därför att öka aktivisternas säkerhet. Här krävs påtryckningar från det internationella samfundet på en ofta provokativt passiv och homofob poliskår.

Ökad säkerhet hänger också ihop med möjligheten att föra själva rättighetskampen, dvs de handlar om demokratiutveckling i utvecklingsländer. I dag motiveras förbud mot t ex prideparader ofta med krav på säkerhet på ett sätt som lägger ansvaret på hbt-aktivisterna, i stället för på det samhälle vars ansvar det är att skydda landets medborgare och möjliggöra mötes- och organisationsfrihet. Stater som underlåter att "ta fighten" mot hot och våld mot hbt-personer gör sig skyldiga till angrepp på demokratin.

Hot och våld mot personer som stödjer hbt-personer

En grupp som inte får glömmas bort när denna fråga diskuteras är alla de som stödjer arbetet för hbt-personers rättigheter. Dessa kan också utsättas för hot, t ex från religiösa ledare.

Syndabocken

I många samhällen som präglas av stora ekonomiska och sociala problem (vilket ligger i själva definitionen av ett utvecklingsland) finns det behov att skylla missförhållandena på någon/något.

"Homosexualitet sägs bero på ett dåligt västerländskt inflytande och missnöjet mot den sittande regeringen som ses som för västvänlig, är stor bland befolkningen", skriver t ex Elinn Leo i en artikel i Kom ut (7/06).

Sätten att utpeka syndabocker är många. I utvecklingsländer finns det exempel på politiker som anklagats för sodomi (Malaysia), som ett sätt att röja en politisk rival ur vägen.

Men hbt-personer kan också få bära skulden för jordbävningar, andra naturkatastrofer (tsunamin), krig, farsoter, familjens påstådda upplösning, mänsklighetens undergång mm mm. Hbt-personer ingår på så sätt i ett retoriskt spel som syftar till bibehållen kontroll och makt hos de styrande och där hbt-personer får betala priset för denna maktutövning i form av att de utsätts för hot, våld och trakasserier.

Kombinationer av fobier ökar risken för hot och våld

I sammanhang präglade inte bara av homofobi utan också av rasism, sexism och xenofobi (främlingsrädsla) är situationen för hbt-personer som allra svårast. Tydliga exempel är Mugabes regim i Zimbabwe och den våldsförhärlikande reagens Jamaica.

Machismo mellan män och lesbofobi bland kvinnor

Machismostrukturer med starkt känslomässigt laddade band mellan män, hittar man bl a i tonårgång av killar, bland poliser och inom det militära. Hot och våld mot framför allt bögar blir ett sätt att hålla gränsen mot en potentiell homosexualitet. Denna typ av våld anmäls och lagförs mycket sällan i utvecklingsländer.

Motsvarande fenomen kan man hitta bland kvinnor som kan psykiskt trakassera eller frysa ut (men också misshandla) hbt-kvinnor för att på så sätt hålla gränsen mot ett sexualitet som väcker rädsla.

Partnervåld

Allt våld kommer inte "utifrån". Hbt-kvinnor kan givetvis också utöva våld gentemot varandra. Män utövar också våld gentemot andra män och/eller transpersoner. En hbt-person kan också utöva våld mot sig själv, i form av t ex suicid.

Forskning i väst visar att våld i samkönade relationer tycks vara lika vanligt som i relationer mellan kvinnor och män. Det finns också indikationer på att det våld som män utövar mot en partner, eller mot barn och andra närstående, (oavsett sexuell läggning) är grövre och farligare än det våld som utövas av kvinnor i nära relationer. Hur hot och våld i transpersoners nära relationer ser ut, eller bland intersexuella vet vi fortfarande väldigt lite om. Indikationer finns på att suicidrisken bland hbt-personer är högre än i majoritetssamhället och att transpersoner är en särskilt utsatt grupp.

Men hbt-kvinnor kan alltså vara både offer för och förövare av våld mot närstående. Det hör däremot till sällsyntheterna att en lesbisk kvinna misshandlar sin partner till döds.

Hot och våld som utövas i nära relationer skapar rädsla och starka bidningar mellan brottsoffret och den som slår. I många utvecklingsländer är möjligheten för en hbt-kvinna att söka hjälp och skydd mycket små. Rädslan för att den sexuella läggningen ska avslöjas kan göra att hon aldrig anmäler. Mörkertalen när det gäller våld i hbt-kvinnors nära relationer är därför - får man anta - gigantiska.

Det faktum att många hbt-personer ser det som lönlöst att anmäla driver också fram en tolerans för våld i nära relationer som verkar destruktivt inom hbt-communityn som sådan. Det är svårt att aktivt arbeta mot hot och våld från omgivningen, om man samtidigt blundar för det våld som utövas mellan partners inom den egna kretsen.

6. PLATSER DÄR VÅLDET UTÖVAS

Hot och våld på gatan

Hbt-kvinnor kan bli attackerade och misshandlade på gatan. I riskzonen på gatan är ofta hbt-personer som är mycket unga. Detta våld begås ofta av främmande personer, men kan också komma från personer som man redan känner. Polisen kan också vara källan till hot och våld med arrestering eller trakasserier och polismisshandel eller utpressning som följd.

Några exempel:

I mars 2006 mördades Zoliswa Nkonyana i en kåkstad i Sydafrika. Nkonyana var medlem i ett lesbiskt fotbollslag och stenades till döds i anslutning till träning.

Så kallade omvändelsevåldtakter rapporteras vara vanligt förekommande i länder som Namibia och Sydafrika. Organisationen Forum for the Empowerment of Women (FEW) rapporterar från Sydafrika om 50 våldtakter på lesbiska de senaste åren (ca 2003-2005). Sydafrikas regeringen har också fått kritik av bland annat Human Rights Watch att landets hbt-personer inte skyddas.

2005 förblödde en kvinna nästan till döds efter en attack under Pride i Kapstaden.

En grupp att särskilt uppmärksamma - när det gäller hot och våld - är de riktigt unga. Unga som har hamnat i hemlöshet - som har flytt från fientligt inställda familjer - hamnar på gatan. Därifrån är steget till könshandel inte långt. Unga hbt-kvinnor är också en lätt infångad grupp i behov av pengar. Det faktum att de saknar bostad och arbete gör att de lätt kan utnyttjas. Hbt-personen i fråga har kanske redan innan utvecklat en sexuell praktik (med hemlighållande och skam) som avviker från normen, eller utsatts för sexuella övergrepp. Steget till sexarbete blir då inte lika långt. Obearbetade tidiga trauman kan dessutom "levas ut" eller iscensättas i könshandeln, med sekundär, eller ytterligare, traumatisering som följd. Könshandeln leder i värsta fall vidare i en sexualiserings- och våldsspiral och ett accentuerat utanförskap med stigmatisering som följd.

Ytterligare exempel på hot och våld i gatumiljö hittar man i länder som präglas av laglöshet och krig, Colombia t ex. Här föreslogs lagen Ley 043 som skulle ge hbt-personer vissa rättigheter (men som

bordlades efter en livaktig debatt av senaten 2003) och det finns gott om mötesplatser för hbt-personer, med landet är ändå livsfarligt, på grund av risken för kidnappningar, försvinnanden, hot, våld och mord från bland annat Farc-gerillan.

Mordvågor drabbar primärt homosexuella män och rensningsaktioner riktade mot hbt-personer förekom på 1980-talet. Ett exempel på hot och våld mot hbt-kvinnor i Colombia är ett uppmärksammat mord föregånget av tortyr på ett lesbiskt par 2003. Statistik om hoten och våldets omfattning saknas dock. Omfattningen av våldet - och hur många hbt-kvinnor som drabbas - är därför oklar (Källa: Kom ut 4/04).

Hot och våld hemma

Människors generellt sett dåliga ekonomi i utvecklingsländer leder till att många hbt-personer lever kvar med föräldrar och övrig familj mycket länge. Man är helt beroende av familjen för sin försörjning och det blir svårt att hävda en egen identitet.

Hot och misshandel av hbt-personer i hemmet förekommer. Föräldrar och/eller syskon kan vara förövare, eller en tilltänkt äkta man. Hbt-kvinnor mördas också, och en hel familj kan (tvingas) ställa sig bakom beslutet att hon ska dö.

Våldtäkt på hbt-kvinnor som vägrar gifta sig eller leva heterosexuellt kallas för omvändelsevåldtäkter (eller bestraffningsvåldtäkter). Rapporter om sådana kommer framför allt från Sydafrika, Namibia och Kamerun, vilket troligtvis har mer att göra med väl fungerande hbt-organisationers kvalificerade rapportering, än att frekvensen av dessa våldtäkter skulle vara vanligare där än i andra länder i Afrika.

Ett av syftena med dessa våldtäkter kan vara att kvinnan i fråga ska bli gravid. Mannen som utför dem kan alltså vara den man som familjen vill att hon ska gifta sig med.

Risken att smittas av hiv vid dessa våldtäkter är självfallet hög.

Föreställningen att lesbiska kvinnor inte kan drabbas av våldtäkter (de har ju inte sex med män) är troligtvis ett hinder när det gäller att se och förebygga denna form av våld mot kvinnor.

En annan form som våldet tar sig är isolering. Hbt-kvinnan tillåts helt enkelt inte att gå ut.

Andra hbt-kvinnor slängs ut på gatan. Områden som blir ställföreträdande hem för dessa grupper drabbas ofta av mycket våld. Ett exempel kommer från Argentina där trakasserier och våldtäkter samt anlagda bränder drabbat hbt-personer i ett område i Buenos Aires som kallas Villa Gay. Uppklaringsfrekvensen när det gäller våldsbrott här uppges vara mycket låg (Källa: Kom ut).

Hot och våld i skolan

Attacker på studenter i skolor är vanligt förekommande i oroande många utvecklingsländer. Rapporterna från bl a Kamerun är många. Ofta är det andra studenter som står för hoten och våldet, men det kan också vara lärare och skolledare. Daglig fientlighet och mobbning - kombinerat med social isolering - kan också driva en ung människa till gränsen för självmord.

Några exempel:

I Kamerun har förföljelsen ökat efter år av hätska kampanjer mot hbt-personer. Förbudet mot homosexualitet är straff på upp till fem års fängelse. Studenter, majoriteten kvinnor, blir utslängda från skolor efter påståenden från andra studenter om att de är homosexuella.

Från Uganda kom uppgifter i oktober 2006 (refererade från AllAfricas hemsida, av Kom ut 7/06) om att en rektor åtalats på en skola för att ha misshandlat en elev, Marta Gabula, anklagad för lesbiskhet, till döds.

Fall av trakasserier av elever på skolor som relegerats anklagade för lesbiskhet förekommer ganska ofta i rapporteringen, vilket kanske inte är så konstigt. Skolan är den plats utanför hemmet där personer av samma kön kan träffa varandra. Sexuella relationer, bortom släkt och föräldrars granskande blickar, har en chans att uppstå. Skolor drivs också med kommersiella intressen. Rykten sprids lätt. Studenter stängs av för att statuera exempel. Policier i skolor som inte går i en homofob inriktning är därför viktigt. Men lika viktigt är att ge akt på synen på sexualitet och (legitim och mindre legitim) gränssättning i stort.

Hur ser det förebyggande arbetet mot sexuella trakasserier och våldtäkt ut?

Finns det möjlighet att organisera sig öppet på skolan som hbt-person? Finns det lärare och föräldrar som kan gå före (om lärare är rädda för upptäckt, blir öppet homosexuella elever ett hot)?

Hur beivras hot och våld mot hbt-elever från lärare och föräldrar? Anmäls det överhuvudtaget? Vad säger skollagen och vilken sorts politik driver utbildningsministeriet i det aktuella landet?

Hot och våld på arbetsplatsen

Det vanligaste är att hbt-personer vars läggning blir känd förlorar jobbet, eller i första instans över huvud taget inte får något arbete alls. Detta gäller särskilt transpersoner.

Och könshandel som arbete - vilket blir många transpersoners alternativ - är ofta förenat med livsfara. Själva "arbetsplatsen" är våldsam.

Att ha hbt-aktivism som arbete, eller att skriva om frågan som journalist eller författare, leder också till hot och våld. Sexuella trakasserier på arbetsplatser rent generellt är också vanligt förekommande.

Ett exempel:

I Sierra Leone skedde en uppmärksammat brutalt våldtäkt och mord på landets enda synliga hbt-(och kvinno-) aktivist Fanny Ann Eddy på hennes kontor i Freetown i slutet av september 2004. Eddy grundade The Sierra Leone Lesbian and Gay Association. 2005 åtalades en tidigare manlig anställd hos Eddy för mordet (Källa: Afro News, Kom ut).

Hot och våld hos polisen

Hot och våld utövas tyvärr många gånger av den myndighet vars uppgift det är att skydda landets medborgare. Hbt-kvinnor misshandlas, våldtas och torteras av polis. Möjligheten att anmäla och lagföra denna typ av brott är dessutom näst intill obefintlig. Vem ska du göra anmälan till, när det är polisen som våldtagit/misshandlat/hotat dig? Du tvingas dessutom kanske betala dig ut ur situationen.

Situationen leder till antaganden att mörkertalen när det gäller denna typ av hot och våld bör vara extremt höga. De fall av polisbrutalitet som kommer till omvärldens kännedom är förmodligen bara toppen på ett isberg.

Polisens agerande har en annan sida också - nämligen underlåtenheten att agera, att inte utreda brott, att förhålla sig passiv. Att undvika att skydda hbt-personer som utsätts för hot och våld blir ett av många sätt att bestraffa, och kan ses som en typ av våld som riktas mot den som redan varit utsatt. Den signal som polisen sänder ut till förövare är också att denna typ av hot och våld är accepterat och även statligt sanktionerat (vilket det tyvärr är om man lyssnar till uttalanden från politiska ledare i en hel del länder).

En uppgift som många hbt-organisationer arbetar med (SMUG i Uganda bl a) är därför att få till stånd en större förståelse och ett bättre samarbete med polisen. Här skulle bredare insatser från hela det internationella samfundet behövas. Krav på rättsäkerhet och nolltolerans mot polisbrutalitet måste ställas också explicit i relation till hbt-personer - från FNs sida, regeringar, mr-organisationer, andra NGOs m fl.

Regeringar måste också konfronteras öppet när de för en homofob och öppet hatisk politik. Sanktionsinstrumentet visade sig verkningsfullt i kampen mot apartheid. Vita kunde solidarisera sig med de svartas kamp. Varför används det så sällan (inte alls?) när hbt-personer utsätts för segregering, diskriminering och förföljelse?

Hot och våld inom psykiatrin och andra instanser inriktade på helande

Det finns en lång tradition av att betrakta hbt-personer som sjuka och/eller besatta. Sexualiteten och ett avvikande genusmönster patologiseras. Därför är också psykiatrin inte bara en plats för bearbetning och vård, det är också en plats där hbt-personer kan utsättas för påtryckningar, våld (i form av el-behandling, medicinering t ex) och kränkningar.

I en del länder, framför allt i Afrika, kan man bli skickad av sin familj till en andeutdrivare för att den ande som besatt personen i fråga (ett maskulint genus på en transperson t ex) ska kunna drivas ut (Källa: Juliet Viktor Mukabe, Ilga).

Övergrepp mot intersexuella barn har ofta skett inom psykiatrin, där man försökt fastställa vilket av könen man och kvinna som barnet egentligen tillhör (när det i själva verket har delar av båda).

Ett exempel på hur hbt-kvinnoaktivister arbetar för att motverka synen på homosexuella som sjuka kommer från ett utvecklingsland i Europa: Serbien Montenegro. Här är den politiska dagordningen starkt homofob och negativa attityder till hbt-personer dominerar i en majoritet av befolkningen som fortfarande är mycket fattig. Hbt-personer kämpar därför mot fördomen att sex med person av samma kön är tecken på sjukdom.

Labris - en lesbiskt dominerad hbt-organisation med säte i Beograd - har försökt lyfta frågan om homosexualitet fortfarande betraktas som en sjukdom med Serbiens Läkarförbund och WHO. Läkarförbundet avstod från att ta debatten (Källa: Kom ut 9-10/05).

Hot och våld i fängelse

Risken att bli våldtagen och misshandlad av andra interner är stor om du som hbt-kvinna hamnar bakom galler. Bilderna från Abu Graib (i Irak) visar också att tortyr ofta tar sig öppet homofoba former. Bilder på kvinnor som förnedras på motsvarande sätt, genom att bli tvingas visa upp bröstet framför en kamera, lär också finnas enligt Amnesty International och Kom ut (4/04).

Detta homo-/lesbo-/transofoba våld riktas mot hbt-personer, men obs! också mot andra fångar. Det homofoba våldet drabbar ju mycket bredare - och många fler - än vad man ofta föreställer sig.

Och observera återigen att det är förövarens föreställningar om vem som är böig, trans eller lesbisk (och därmed förtjänar att bestraffas med våld) som styr, och inte den våldsutsattes egen uppfattning om sin sexuella läggning. I själva verket kanske utnämmandet av någon till "böig" eller "lesbisk" är en förutsättning för att våldet ska bli psykologiskt möjligt att utföra (jämför med utdefinieringen av "judar" som kategori som förutsättning för förintelsen). Du behöver alltså inte alls definiera dig som hbt-person för att riskera att utsättas för homofob motiverat våld och/eller hatbrott. Hot och våld mot hbt-personer är tvärtom en fråga med förgreningar ut i hela samhället.

...och tortyr

En särskild form av våld utgör tortyr. Att utsätta någon för sexualiserad tortyr är att slå mot själva kärnan i det som utgör ett jag. Du blir stum. Du fråntas din mänsklighet. Du kan inte längre tala.

Just för att denna form av våld är så effektiv när man vill symboliskt utplåna sitt offer, är homofoba inslag vanligt förekommande. Ja i själva verket är det mycket ovanligt att tortyr saknar sexualiserande och eller homofoba/rasistiska inslag. Föreställningar om en "naturlig" underlägsenhet hos judar, kvinnor, hbt-personer, svarta, barn osv, är det som krävs för att hotet och våldet ska bli psykologiskt motiverat, logiskt, och därmed möjligt att utföra.

Vi har ju alla sett bilderna från Abu Graib. Högar med nakna manskroppar som tvingas ligga böjda med ryggen och anus vänt mot ett penetrerande kameraöga. Kvinnan i uniform som står bredvid männen med ett koppel - som bevis på den yttersta förnedringen enligt en patriarkal logik: att som man vara underställd en kvinna.

Bilder på motsvarande förnedring av kvinnor är inte lika vanlig, men inte desto mindre förekommande. Lesbiska utsätts för våldtäkter med argument som att "nu ska du få smaka kuk", "jag ska lära dig en läxa", osv.

Transpersoner tycks dubbelt utsatta och rapporteringen om våld mot transpersoner som häktas och fängslas i utvecklingsländer är omfattande. Häktesplacering av transpersoner och särskilt prostituerade för med sig en hög risk att utsättas för hot och våld och smitta. Man-till-kvinna-transpersoner till exempel hamnar ofta i häkte med personer av samma biologiskt kön och vice versa. (Källa: Amnesty international 2006).

Föreställningar om vad man kan göra med en kvinna respektive man präglar också våldet i fängelse. Man-till-kvinna-transpersoner våldtas och vaginalundersöks "som" kvinnor ("din fitta"). Kvinna-till-man-transpersoner blir misshandlade som om de vore män ("lite stryk får man tåla").

Könet i sig attackeras alltså utifrån sexistiska och homofoba föreställningar där sexismen inte alls enkelt kan separeras från homofobin (eller rasismen för den delen).

Kultur och media - häxjakt på hbt-personer

Ofta tänker man sig kanske att en ökad synlighet i medier och på Internet för "hbt-frågan" ska vara av godo. Öppenhet ses ju i ett tryckfrihetstillvänt västerland som någonting bra.

Generellt sätt sprider press och övriga medier i väst också gärna en (falsk) bild av hbt-personer som rika och (kommersiellt) framgångsrika. Lesbiska Hollywoodstjärnor lyfts fram, bögar sysslar med inredning, det är dragshowartister och transpersoner som är parlamentariker etc, etc.

Men för många hbt-personer leder ett (homofobt) offentliggörande (outing) av sexuell läggning ofta till att riskerna för hot och våld ökar. Massmedia utgör därför ett både skarpt och tveeggat vapen.

Med en ökad mobil och internetanvändning också i utvecklingsländer ökar möjligheterna att förfölja en hbt-person och offentliggöra information och bilder som kan öka riskerna för hot och våld (uppvigling, ärekränkning, förtal), och som i många fall i sig utgör hot- och våld (hets mot folkgrupp, olaga hot, trakasserier, stalking/förföljelse mm).

En särskilt utsatt grupp är de hbt-personer som själva på grund av sin gärning (privat eller yrkesmässigt) är att betrakta som offentliga personer. Det kan handla om företrädare för hbt-organisationer, kvinnoorganisationer, mr-organisationer, biståndsarbetare, författare, skådespelare, politiker m fl.

Även den som öppet dokumenterar hbt-personers liv löper en ökad risk; fotografer och journalister t ex.

Att polis och rättsliga instanser förmår skydda personer som lever med denna förhöjda hotbild är viktigt. Här finns också mycket som skulle kunna göras (framför allt borde kunskaperna och förståelsen bli bättre) av organisationer som arbetar för tryck- och yttrandefrihetsfrågor. Lika viktigt som rätten att få tala och tänka fritt, är rätten till skydd mot repressalier när man väl har gjort det.

Mycket grovt våld, i vissa fall med dödlig utgång, drabbar inte minst offentligt verksamma (kvinno- och) hbt-aktivister.

Musikhets - exemplet Jamaica

En angränsande arena för hot och våld mot hbt-personer som borde uppmärksammas mycket mer är kultursektorn, som självfallet samspelar med media. Låt mig få ta Jamaica som exempel.

I juni 2004 knivmördas ledaren för den jamaikanska hbt-rörelsen J-Flag och Jamaica Forum for Lesbians, All-Sexuals and Gays, Brian Williamson, i sin bostad i New Kingston.

I december 2005 - på World Aids Day - mördas aidsaktivisten Lenford "Steve" Harveys som drev organisationen AIDA support for life.

Morden blir väldigt lite uppmärksammade i landet. Den ena förövaren uppges vara en 25-årig man som åtalas och dömd april maj 2006. Regeringen kritiserar kraftigt av internationella mr- och hbt-organisationer för sin passivitet.

Dessa båda mord ska förstås i relation till de starkt homofoba och hetsande kulturyttringar som sprids av reageaartister och sångare som Elephant Man, Bounty Killer, Beenie Man, Vybz Kastel, Banton m fl. Musiken sprids dessutom globalt vilket lett till uppgörelser i Storbritannien mellan polisen och musikbranschen (för att på så sätt försöka stoppa införseln och produktionen av hatiskt homofob reggeamusik från artister baserade på Jamaica. Källa: Kom ut 1/05).

Väl kända är textraderna "Boom boom in a batty boys head" från Banton. Kulturen får här ett starkt inflytande över staten. Det blir ju svårare att lagstifta mot hot och våld mot hbt-personer när majoriteten i befolkningen är extremt homofob (Källa: Intervju med Varia Williams från Barbados i Kom ut).

Mediahets - exemplen Kamerun och Uganda

Ytterligare exempel på regelrätta hatkampanjer med våld som effekt kommer från Kamerun och Uganda.

Tre tidningar i Kamerun (La Météo, Nouvelles Afriques och L'Anecdote) har använt sig av outing där ministrar i den sittande regeringen, artister och kyrkliga representanter namngivits med foton som varandes homosexuella. Tillvägagångssättet påminner enligt Reportrar utan gränser om den hets i media som föregick folkmordet i Rwanda. Det har spekulerats till skälen till dessa kampanjer. Ökade upplagesiffror är ett, politisk taktik gentemot politiska motståndare i ett land som präglas av ekonomisk kris och politisk instabilitet, är ett annat.

I Uganda är det tidningen The Red Pepper som den 8 augusti 2006 publicerar namn på 45 personer som påstås vara homosexuella. Situationen har lett till en förvärrad situation för individer som arbetar med hbt-frågor, de har utsatts för bl a polisförföljelse. Aktivister tvingas också gå under jorden eller söka asyl i annat land.

Media och internet i Iran

Ett annat tydligt exempel på hur media fungerar är Iran. Här stänger regimen regelmässigt ner fritt verkande hbt-inriktade massmedier, vilket i förlängningen leder till att hot och våld och arresteringar och fängelsedomar inte uppmärksammas. Iran har en av världens strängaste censur av Internet (Källa: Open Net initiative).

I internetdagböcker berättar hbt-personer ändå om livet i Iran vilket lett till motreaktioner från statens sida. I oktober 2004 stängde myndigheterna ner femton hbt-bloggar och bloggarna är extremt viktiga eftersom dödsstraffet och det politiska läget gör att ingen hbt-rörelse ännu så länge kunnat startas utanför internet. Kunskaperna om hbt-frågor uppges ändå öka, och särskilt inom kvinnorörelsen (Kom ut 5-6/06).

Hemsidor och organisationer utanför landet rapporterar också om hbt-frågor och en Internettidskrift - Maha - drivs delvis inifrån landet.

Iran är troligtvis inget undantag, utan speglar Internets stora betydelse för hbt-personer världen över idag. Det är bara den stora

förekomsten av hemsidor och bloggar - samt en aktiv iransk exil - som gör att mediahanteringen från regimens sida blir synlig i t ex Europa.

Generellt i de flesta utvecklingsländer får man dock räkna med att det helt saknas information om hbt-frågor - här finns inga böcker, magasin, artiklar eller nyheter.

Hbt-personer kan kanske samlas på fester, men de måste verka i hemlighet. Och auktoritära regimer förhindrar ofta spridning av information om att hbt-personer existerar till civilbefolkningen, vilket t ex gör att bakgrunden till att en person arresteras kan tystas ner (så ser mönstret ut i Iran). Det verkliga skälet till ett försvinnande eller ett dödsstraff kommer aldrig ut.

Hot och våld i exil

En del hbt-kvinnor förföljs så svårt att de till slut måste lämna landet. Endast mycket få får uppehållstillstånd - och i princip inga med homosexualiteten/transidentiteten som skäl - och många asylsökande skickas tillbaka eller skaffar sig en tillvaro där de vistas i ett annat land illegalt. Andra tar livet av sig.

Exiltillvaron i sig är otrygg och ökar riskerna att du ska utsättas för våld, hamna i prostitution, fattigdom, drabbas av psykisk ohälsa (en riskfaktor vid våld) etc. Kanske blir du själv också våldsam, eller självmordsbenägen som ett resultat av exilen. Tidigare trauman som är ett resultat av hot och våld kan förbli obearbetade.

Andra flyktingar klarar sig bättre. De får uppehållstillstånd, de rotar sig i det nya landet, de blir kanske själva hbt-aktivister och håller på så sätt kontakterna uppe med hemlandet. Exilcommunityn - med alla dess kunskaper, språk mm - ska därför ses som resurs i arbetet mot hot och våld i särskilt hårt drabbade länder. I dessa länder är det viktigt att även kvinnor i hbt-kollektivet stärks i sin aktivism så att dialogen om hot och våld mot t ex lesbiska och transpersoner kan bibehållas och utvecklas.

Det kan också vara värt att påpeka att andra typer av exilmiljöer också finns, som påverkar hbt-kvinnor i exil. Fundamentalistiska och homofoba föreställningar och hetsbudskap kan spridas via ortodoxa religiösa ledare.

7. STRAFF OCH JURIDIK

Allmänt

Det finns inga exempel på länder där enbart kvinnors sexuella avvikelser från normen är straffbara. Däremot gäller det motsatta. I en del länders lagstiftning anges bara sodomi (anal penetration mellan män) som brottligt enligt strafflagen. Det krävs en man - och penetration - för att något ska klassas som sex. De avrättningar av homosexuella som genomförts under senare år - i Afghanistan, Iran och Saudiarabien - har också samtliga gällt män.

Denna rättspraxis väcker frågor:

Är det enbart män som avses i lagtexten?

Kan kvinnor ägna sig åt sodomi? Hur då i så fall?

Krävs det vittnen för att handlingen ska vara straffbar?

Måste ett par ställas inför rätta tillsammans?

Sexuella handlingar mellan lesbiska och/eller andra hbt-kvinnor omnämns ofta inte ens i lagtexter, eller så är det rättsliga läget oklart. Ändå är sex mellan kvinnor uttryckligen straffbart i ca fyrtio utvecklingsländer visar min sammanställning.

Enligt internationella källor som citeras av Amnesty International är sex mellan kvinnor kriminaliserat i följande länder:

Afghanistan, Algeriet, Angola, Bahrain, Bangladesh, Benin, Bhutan, Burundi, Burma, Kamerun, Kap Verde, Kuba (officiellt manifesterad homosexualitet straffbar), Demokratiska republiken Kongo, Djibouti, Egypten, Etiopien, Guinea, Indien, Iran, Laos, Libanon, Liberia, Malawi, Mauretanien, Marocko, Nauru (ö i Stilla havet), Nepal, Nicaragua, Pakistan, Samoa, Senegal, Sierra Leone, Solomonöarna, Somalia, Sudan, Swaziland, Syrien, Togo, Tunisien och Yemen.

(Källa: Vanessa Baird: *Sex, Love & Homophobia*)

Ett vanföreställning är att lagar inte fyller någon funktion om de inte används. Men även lagar som sällan tillämpas skapar de rädsla. De skapar ett samhällsklimat där hbt-personers ställning blir ytterligt svag, och det skapas utrymme för utpressning, sexuellt utnyttjande, trakasserier osv.

Det finns också tecken som pekar på att vi kan komma att se fler domar där det uttryckligen talas om lesbiska i framtiden. Ett tecken är domen mot en grupp unga flickor i de kristna södra delarna av Nigeria som i oktober 2006 dömdes till 90 piskrapp, anklagade för att vara lesbiska. Samma sak gäller transpersoner som blir allt mer synliga.

Religiöst sanktionerad lagstiftning

De länder i världen som idag straffar homosexualitet hårdast lutar sig samtliga på religiösa urkunder baserade på koranen och andra islamiska texter - sharia. I Pakistan finns de s k hudud-lagarna "som reglerar straffsätserna för det islamiska samhällets svåraste förbrytelser" (Svenska Dagbladet 6 november 2006).

Det är också andliga ledare som uttolkar lagen. Det leder till godtycke och oklarhet om hur lagen ska tolkas. Olika religiösa ledare kan göra olika uttolkningar. En högre shariainstans kan riva upp tidigare domar osv.

Så har fallet varit med dödsdomar utfärdade i norra Nigeria. Ofta blir det också ett oklart rättsläge när sharian ska ställas mot en civil och sekulär straffrätt som ofta existerar parallellt med det religiösa straffrättssystemet.

Att det ofta råder förvirring efter eller i samband med en rättegång eller en dom byggd på religiös grund är alltså inte konstigt. Det ligger i det religiösa rättsliga systemets natur att det skapar godtycke och förvirring. Därmed inte sagt att lagstiftningen inte är effektiv. Tvärtom sprider sharian stor rädsla bland hbt-personer i samhället och utgör ett mycket effektivt kontrollinstrument för att hindra människors fria val i relation till sexualitet, kön och genus.

Olika religioner är också olika toleranta. Buddhister verkar vara de mest toleranta mot homosexuella, det talas om att kvinnor kan ha sexuella relationer med andra kvinnor i de buddhistiska klostren (Baird s 34).

Hinduismen är mer intolerant, och särskilt den extrema, fundamentalistiska form av hinduism som växt sig stark i Indien. Tidigare i den hinduiska historien hittar man andra föreställningar om helig kvinnlig sexualitet mm som ger en lite annan bild. Judendomen, kristendomen och islam uppvisar starkt homofoba föreställningar som uttrycks i Bibeln (Paulus) och Koranen (Sodom och Gomorra, Lots folk mm).

Allt mer aggressivt homofoba ställningstaganden har också med stöd i bibeltexter gjorts av katolska kyrkans religiösa ledare under 2000-talet (medan samfund som kväkarna är betydligt tolerantare). Katolska kyrkans starka politiska ställning i många länder gör att hbt-personers situation direkt påverkas av dessa ställningstaganden.

I Israel växer motståndet mot World Pride. Muslimska religiösa ledare utfärdar regelbundet fatvor mot hbt-personer. Osv osv.

Före detta brittiska kolonier

En annan typ av straffrätt är den koloniala brittiska, som alltjämt tillämpas i de engelsktalande länder i Afrika där straffen mot hbt-personer är som allra hårdast. Ungefär trettio före detta brittiska kolonier och protektorat kriminaliserar fortfarande homosexualitet (observera att spanska och franska före detta kolonier inte delar detta mönster av hård för lagstiftning).

En synbar trend är att ny lagstiftning införs i postkoloniala länder på områden där det tidigare saknats explicit lagstiftning, och detta gäller även lesbiska. I takt med att hbt-personer blir allt mer synliga aktualiseras frågan om rätten att gifta sig, arvsrätt, familjerätt, kriminalisering av visst sexuellt beteende mm.

Exempel på en sådan utveckling hittar man i länder som Nigeria och Filippinerna som infört lagstiftning (på regional och/eller nationell nivå) som hindrar t ex transpersoner från att gifta sig, såväl homo- som heterosexuellt.

Och i en del länder som tidigare bara kriminaliserat sodomi, har man nu en lagstiftning som straffbelägger även lesbiska (Sri Lanka). På Fiji blev homosexualitet åter kriminellt efter en statskupp 2000. Nyckelformuleringar som används är ofta brott mot "naturens lagar".

Religionen som riskfaktor

Oavsett hur lagstiftningen i ett visst land ser ut kan man konstatera att utbredd religiös fundamentalism - avsett religiös inriktning - leder till ökad risk för hot och våld mot hbt-personer. Men just för att det är så kan den generella bilden behöva nyanseras också för att inte leda till t ex islamofobi, främlingsfientlighet och fördomar.

Man får t ex inte glömma att synen på hbt-personers rättigheter skapar starka spänningar inom olika samfund och kyrkor, och att många hbt-personer själva är troende. Det finns också hbt-liberala motbilder inom kyrkor och religiösa samfund.

Tydligt märks dessa spänningar inom kristenheten. Radikala och liberala kretsar inom olika kristna samfund kan spela stor roll för att bana väg för nya attityder, t ex i synen på hbt-personers rätt att prästviga sig, att ingå äktenskap etc. Men spänningarna mellan t ex teologer i Afrika och i väst ökar också. Ett exempel är striderna inom anglikanska kyrkan om homosexualitet (t ex homosexuellas rätt att prästviga).

Men det är viktigt att komma ihåg att det tas en kamp inom religiösa samfund för fullvärdiga mänskliga rättigheter för hbt-personer. Reformsinnade teologer och författare i den muslimska världen, och radikala rabbiner, spelar en stor roll för att på börja ett samtal om hbt-personer som ofta kan vara helt tabu.

När det gäller muslimska religiösa samfund så ser motståndet ändå vid en ytlig betraktelse mest kompakt ut. Men även här finns motståndsfickor. Man bör också fråga sig hur man kan öka samarbetet och dialogen mellan hbt-organisationer och liberala muslimska samfund för att få till stånd en process av nytt tänkande kring homosexualitet och Koranen. En trend är utvecklingen av en queer muslimsk rörelse.

En organisation som arbetar med inriktning på hbt-frågor i den muslimska världen är Al Fatiha (ung. Början/Öppningen). De har sin bas i USA, Kanada och Storbritannien och arrangerar internationella konferenser.

Som jämförelse: I starkt muslimskt färgade stater som Iran och Nigeria, har religiöst definierade organisationer spelat stor roll för att riva upp dödsdomar riktade mot kvinnor som dömts för otukt/äktenskapsbrot (organisationen Baobab i Nigeria är ett exempel). De har förmått göra motstånd på ett sätt som fått stort genomslag inom landet och man kan även jämföra med advokaten och fredspristagaren Shirin Ebadis position i Iran. Liberala uttolkare av religiösa texter (shariakunniga advokater t ex) är en viktig nyckelgrupp att förhålla sig till. Det är ofta deras tolkningar som banat väg för friande domar.

En annan inte lika sympatisk trend är att olika homofientliga religiösa grupperingar slår sig samman, kristna och muslimska fundamentalister t ex, i en kamp mot en yttre fiende - hbt-personer. Sådana allianser kan bli väldigt mäktiga och starka. Det finns därför all anledning att känna oro över utvecklingen när det gäller religiösa rörelser, och intensifiera ett arbete på just detta område.

(Se också Sidas rapport "Sexual Orientation and Gender Identity Issues in Development", där de två utredarna Lotta Samelius och Erik Wågberg för ett resonemang i samma ämne: "Religion and LGBT issues", s 26-27).

Global rörlighet, främlingsrädsla och turism

I utvecklingsländer kan man se hur hbt-personer utnyttjas som en slags pant i religiös och politisk maktkamp. Den ökade globala rörligheten och massturismen (från väst) har lett till en ökande synligheten vad gäller hbt-personer. Detta väcker reaktioner i framför allt afrikanska och/eller muslimska stater. Framför allt är det homosexuella mäns ökade synlighet som leder till xenofoba (=främlingsrädsla) reaktioner och till utpekanden som "ett främmande hot". Man skärper straffet, man sänder ut en signal, man vill hålla tillbaka en trend, osv.

Ett exempel:

I Tanzania (inkl Zanzibar) gäller brittisk lag, med upp till 14 års fängelse för homosexualitet. Sex mellan kvinnor nämns inte i brottsbalken. Straffet har nu skärps på ön Zanzibar i form av livstidsstraff för män (25 år) och 7 års fängelse för kvinnor, och förbud mot homosexuella äktenskap. Majoriteten på ön är muslimer till skillnad från fastlandet.

Hotet som anses komma utifrån kopplas ofta samman med rädslan för en inhemsk (och reell) ibland galopperande hiv/aidsepidemi. Hbt-personer fungerar här som pant i en offentlig politiskt retorik (ofta med nationalistiska och chauvinistiska undertoner) med förföljelse och ökat hot och våld mot hbt-personer som konsekvens. I takt med att hbt-kvinnors synlighet ökar, blir också hoten och våldet värre också mot denna grupp.

Lesbiskhet, bisexualitet homosexualitet och trans beskrivs som något främmande, som något som kommer från väst och det kan på så sätt definieras som "onaturligt".

En slutsats angående rättsläget

Att vara emot naturen är idag detsamma som att sakna mänskliga rättigheter. Auktoritära samhällens och individers behov av att slå fast företeelser som "naturliga" och "normala" är alltså inge lek med ord, utan ett direkt hot mot hbt-personers (rätts-)säkerhet. Begreppens godtyckliga karaktär - vad är egentligen naturligt? - leder också till rättsosäkerhet och rättslöshet.

Ovanstående analys indikerar därför vikten av att lagstiftningen i utvecklingsländer blir mer precis och rättssäker. Godtyckliga juridiska begrepp måste fasas ut ur rättssystemet. I dag bidrar det ofta oklara rättsläget - inte minst för transpersoner och lesbiska - till att våldsutsatta nekas asyl och sänds tillbaka till ursprungslandet. Rättsläget skapar en osäkerhet om vad som gäller. Är det våld och de hot som riktas mot mig att betrakta som brott, eller är de kanske tvärtom socialt och statligt sanktionerade? Tillämpningen av asyllagstiftningen - där skälet till hoten och förföljelsen, dvs homosexualitet - kan också ses som en vägran från väst att ta de hbt-relaterade hoten och våldet på allvar.

8. ORGANISERING

Hbt-personers position som aktivister i olika typer av organisationer

Hbt-kvinnor och intersexuella kvinnor arbetar ofta som aktivister på flera arenor. Dels inom hbt-rörelsen, där de förenar sig med bögar i en kamp mot homofobi, dels i kvinnorörelsen för att kunna lyfta frågor som rör dem i egenskap av kvinnor. Dels kan de också vara transaktivister, eller arbeta för den spirande rörelsen kring intersexuella/intergender. I ett land där hbt-organisationer är förbjudna får man arbeta under cover, oavsett hur man definierar sig. Det gör att "fasaden utåt" ofta är en kvinno- eller genderorienterad organisation, ja man driver ju också faktiskt en kvinnoorganisation. Hbt-kommunitys relation till kvinnoorganisationerna är därför viktig, och särskilt när man arbetar i utvecklingsländer där homosexualitet är straffbart.

Den filippinska aktivisten Anna Leah Sarabia är ett exempel på en person som arbetar utifrån dessa dubbla strategier. Hon definierar sig själv som både feminist och hbt-aktivist och menar att det inte finns någon motsättning mellan att arbeta för kvinnors rättigheter, t ex mot mäns våld mot kvinnor, och hbt-rättigheter för hbt-kvinnor. Allt hänger ihop, även om livet kanske hade varit lättare om hon hade förmått separera, som hon själv säger i en intervju med Ilgas Patricia Curzi.

"Som aktivist stöter du på missförhållanden och du tvingas bestämma dig för om du ska blunda för dem eller agera."

Denna rörlighet över organisationsgränserna är typisk för många hbt-kvinnor som fyller en strategiskt viktig roll som "brobyggare" mellan olika organisationer som arbetar för kvinnors (och/eller hbt-personers) mänskliga rättigheter. Ofta står man med ett ben i varje läger och kan också se förtryck och maktrelationer från lite olika perspektiv.

Rätt utnyttjad kan denna kompetens, detta dubbla ibland trippla seende (könsmaktsordning, homofobi, lesbobofi mm) användas till att stärka hela hbt-familjens möjligheter att bedriva ett framgångsrikt arbete. Hbt-kvinnor kan också bidra till att stödja andra minoritetsgrupper, och kvinnor, i en kamp mot kvinnoförtryck som man har allt att vinna på att föra gemensamt.

Men för att ett sådant alliansbyggande ska bli möjligt måste dessa kvinnors strategiska roll erkännas. Nu är det i stället ofta så att hbt-kvinnors insatser osynliggörs både i heteronormerade kvinnoorganisationer och i mansdominerade hbt-organisationer, vilket leder till att frågor om hot och våld i nära relationer tystas ner.

En aktivist som jag talar med formulerar det som att bögar i hbt-rörelsen ofta har känt sig ganska så "obekväma" med att arbeta med frågor som rör lesbiskas rättigheter, och att kvinnorörelsen sällan har fört upp frågor om lesbiskas rättigheter på agendan. Detta dubbla osynliggörande leder till att hbt-kvinnornas verklighet fallit mellan stolarna. Transrättigheter har i många sammanhang förblivit en ickefråga och inom denna grupp är man-till-kvinna transpersonerna i sin tur dominerande i förhållande till kvinna-till-man transpersonerna.

Det är också väl dokumenterat inom kvinnorörelsen att lesbiska feminister har stöttat kampen för abort i många länder, men när det kommit till frågor som rör diskrimineringen av lesbiska specifikt har man inte fått samma stöd tillbaka.

Patricia Curzi från Ilga ger ett exempel:

När kvinnoorganisationer världen över gick samman i mitten av 2000-talet för att gemensamt formulera "codes of conduct" och rikta dessa till världens regeringar, fick frågan om sexuell orintering i slutändan plockas bort. Kvinnorna från de allra mest homofoba länderna (framför allt i Afrika) var de som var mest rädda för att inkludera en sådan skrivning i dokumentet. Om frågan om sexuell läggning skulle nämnas, skulle de politiska ledarna inte ens se åt dokumentet, menade man, inte minst från afrikansk sida (Källa: Patricia Curzi och Women's Global charter of Humanity, 2005).

Det politiska ledarskapet i framför allt Afrika, men i utvecklingsländer i stort, sätter på så sätt käppar i hjulet för ett arbete mot hot och våld riktat mot lesbiska. Kvinnoorganisationernas "strategiska hantering" leder till starka politiska spänningar feminister emellan, vilket ytterligare försvårar arbetet med att bygga allianser.

Att ständigt tänka ut nya kreativa lösningar på hur man kan komma runt sådana låsningar, och trots allt motstånd fortsätta arbetet, blir nödvändig för den som arbetar med frågor som rör hot och våld.

I många kvinnoorganisationer blir sexualitet - på grund av det kulturella och politiska klimatet i landet - också så tabubelagt så frågan inte ens kommer upp.

I andra finns det en utbredd oförståelse för varför frågor om t ex lesbiskas rättigheter måste upp på en kvinnopolitiska dagordningen. Man ser inte att våld mot hbt-kvinnor och mäns våld mot heterosexuella kvinnor är del av samma kamp. I stället konstrueras ofta en motsättning, där hot och våld mot hbt-kvinnor definieras som "något annat", eller kanske helt enkelt inte definieras alls, för att på så sätt kunna förbli en icke fråga. Med ökade kunskaper följer ju ett ansvar att agera.

Frågan om transkvinnors rätt till deltagande i separatistiska kvinnopolitiska sammanhang (ska de få räknas som kvinnor?) är en fråga som lett till djupgående konflikter feminister emellan.

Men också konsekvenserna av obenägenheten att lyfta frågorna om kvinnor inom hbt-rörelsen måste uppmärksammas.

Eller som Patricia Curzi frå Ilga säger:

"Bögarna i hbt-rörelsen har aldrig varit särskilt intresserade av att arbeta med frågor om (kvinnor eller) hbt-kvinnors hälsa. Frågorna har överskuggats av annat som ansetts viktigare och detta har varit skadligt för lesbiska. Denna grupp har t ex inte ansetts ha en hög riskfaktor när det gäller aids och därför har deras hälsa ignorerats. Man har också missat frågan om den högra frekvensen av död i bröstcancer. Frågan om det dåliga förebyggande arbetet i relation till hbt-kvinnors hälsa har helt enkelt kommit upp på bordet väldigt sent. Intresset från sjukvårdens sida har också varit väldigt litet."

Patricia Curzi leder de internationellt sätt största hbt-organisationen, Ilgas kvinnoprojekt. Deras studie av bisexuella och lesbiskas hälsa är den första som hbt-organisationer internationellt har gjort. Curzi talar om "denial" (förnekelse) inom hbt-organisationer när det gäller frågor om våld mot kvinnor och kvinnors hälsa. Men vad är det som förnekas?

Lesbiska är ofta dubbelt förnekade på grund av sin osynlighet, menar Patricia Curzi. Du kan jämföra med transpersoner som förtrycks på grund av sin översynlighet. Men osynligheten måste förstås rätt. Ett sätt att skydda sig mot potentiellt hot och våld blir ju just att försöka vara osynlig.

Exkludering av transpersoner och nya allianser

Både hbt-organisationer och kvinnoorganisationer har haft en explicit exkluderande agenda i relation till vissa kvinnor inom hbt-kollektivet, framför allt gäller detta transpersoner. Transpersoner har inte haft tillgång till nätverk, stödcenter och jourer för boende som kan erbjuda stöd och skydd samt viss juridisk rådgivning vid hot och våld. De har inte heller släppts in som politiska aktörer i en ofta mansdominerad gayrörelse.

För att upprätthålla en gräns gentemot transpersoner, har ofta djupt transofoba fördomar spritts av aktivister och forskare - både i homorörelsen och inom den feministiska rörelsen.

I delar av den feministiska rörelsen har transpersoner utsatts för hätska motkampanjer. Man-till-kvinna-transsexuella har beskrivits som patriarkatets redskap, som infiltratörer och stängts ute från separatistiska sociala feministiska rum. I dag är denna syn på transpersoner inte lika vanlig och många feministiska organisationer har också förändrat sin syn på transgenderfrågor.

Det växer också fram en transfeminism där feminister (kanske framför allt hbt-feminister men även andra) låter sig inspireras av transrörelsens kamp för rätten att slippa definieras utifrån strikta mallar för kön.

Fientligheten från feministiskt håll har transkollektivet å sin sida svarat på med motangrepp som definierat radikala feminister som fanatiker, diskriminerande osv, och misstron mot "radikalfeminister" (feminister med en agenda som går emot porr, prostitution, mäns våld mot kvinnor mm) skär fortfarande djupt in i hbt-rörelsen.

En skiljelinje har t ex gått i synen på könshandel, en annan när det gäller synen på genus (som något fast eller konstruerat). Sexualpolitiskt tänker man också väldigt olika. Om detta ställningskrig skulle kunna lösas upp skulle nya allianser ha förutsättning att kunna byggas.

Vikten av brobygge

"Kopplingen mellan glbt-rörelsen och sexuella och reproduktiva rättigheter kan inte överskattas", citeras en aktivist av Elina Grandin i Kom ut 4/04, och jag håller med. Det handlar om rätten till kondomdistribution, sexualundervisning, försäkringar, stöd och rätten att bilda familj.

Med fler allianser mellan olika organisationer ökar möjligheterna att bekämpa sexism, homofobi, xenofobi, rasism mm. Resultatet av ett sådant arbete skulle bli ökad demokrati och på sikt lika rättigheter för alla.

Att många kvinnoorganisationer är öppet fientligt inställda till hbt-arbete är därför ett problem (liksom hbt-mäns ointresse för att solidarisera sig med kvinnor, borde man kanske tillägga). I auktoritära stater kan kvinnoorganisationer t ex vara nära lierade med makten, eller spegla en homofob och xenofob allmän opinion. Ett exempel på hur fientlighet kan artikuleras kommer från en organisation i Zimbabwe - Zanu's Women's League - som för några år sedan gick ut och hävdade att hbt-personer hotar den svarta afrikanska kulturen (Baird s 81).

Osynliggörandet av hbt-kvinnor i det hiv-preventiva arbetet

Organisationer och myndigheter som arbetar med hiv måste i högre grad än som idag är fallet lyfta frågan om risker för smittspridning bland bisexuella och lesbiska kvinnor och transpersoner. Okunskapen är i dag stor. Detta gäller till exempel förekomsten av så kallade omvändelsevåldtäkter på (potentiellt/misstänkt) lesbiska kvinnor/transpersoner, vilket kan leda till smitta. Omvändelsevåldtäkter är att betrakta som hatbrott.

Hbt-kvinnor söker i ännu lägre grad än andra kvinnor hjälp eller information om ifall de bär på en eventuell smitta av rädsla för att deras sexuella läggning ska avslöjas. Smittotillfället (ofta en våldtäkt) har ju direkt att göra med det faktum att de är eller ses av en fientlig omgivning som lesbiska/trans.

Stigmatiseringen artikulerar sig alltså mångdubbelt. Många lesbiska och transpersoner lever ett dubbelliv. Hela den sociala tryggheten skulle rasa om de berättade om sina innersta känslor och/eller sökte hjälp, eftersom stigmat som följer på att vara lesbisk/trans i många

länder är så stor. Denna riskgrupp måste därför nås med särskild information och resonemang om lesbiska/transpersoner måste integreras i den generella hiv-preventiva informationen och i utbildningsinsatser.

Bilaga 1.

Uppgifter om utvecklingsländer, organisationer och fall - en inventering.

Ganska snart, när jag började arbeta med den här rapporten, insåg jag att det skulle bli svårt att få en rättvis bild av situationen globalt sett enbart med hjälp av mitt eget material (intervjuer, hemsidor, referenslitteratur mm). Mitt urval av fakta som västerländsk hbt-person och feminist blir ju också med nödvändighet färgat av min förförståelse och en tendens tillgeneraliseringar.

Jag kunde samtidigt notera att informationen om hot och våld i utvecklingsländer strömmade in löpande, framför allt till intresseorganisationen RFSL, som även står bakom denna studie (RFSL Stockholm). Här fanns kompetens uppbyggd sedan tidigare men ingen samlad bild av rapporteringen hade gjorts. En enkel sådan fick därför bli ett steg på vägen till att skaffa mig själv en något bättre överblick.

Materialet, som biläggs här, bygger på en genomgång av rapporteringen i tidningen Kom ut under åren 2004-2006, samt av rapporteringen i RFSL:s nyhetsbrev Hbt i Världen under 2006. Källor från Amnesty International har också använts. Materialet är långt ifrån fullständigt, utan ska ses som en första sammanställning av fakta som kan antas vara rimligt korrekta. I framtiden bör också en analys kunna göras om de maktförhållanden som leder till att informationen i Sverige om hbt-personers situation ser så olika ut i olika länder. Hur kan rapporteringen och informationsutbytet bli mer korrekt och effektivt? Hur öka kunskaperna? Och framför allt: Hur används den information som finns, av hbt-aktivister, av biståndsgivare, av mottagare av bistånd, av regeringar och NGO:s utanför hbt-området för att förebygga hot och våld?

För total tillförlitlighet vad gäller källor bör uppgifterna kontrolleras med respektive organisation eller angiven källa, innan de sprids och används i annat sammanhang.

Hbt-organisationer i Afrika:

All African Rights Initiative är en sammanslutning av afrikanska hbt-organisationer.
Gender DynamiX är Afrikas första transorganisation startad i juni 2006. Den är baserad i Kapstaden och initialt mest verksam i Sydafrika.
CAL (Coalition of African Lesbians) är en koalition för organisationer som arbetar för lesbiskas rättigheter på den afrikanska kontinenten, den startades 2003 i Namibia och organiserar organisationer i ett femtontal länder på den afrikanska kontinenten.
Mest hot och våld lär förekomma söder om Sahara (Källa: Svenska Amnesty).

Fakta från enskilda länder i Afrika

Botswana: Har utökat den brittiska strafflagen till att även omfatta kvinnor.

Egypten: Rapporter om förföljelser massarresteringar, tortyr och fängsling av homosexuella män, framför allt i Kairo. Förbjuder inte homosexuella handlingar i brottsbalken.

Kamerun: Homosexuella handlingar är förbjudna. Starkt nationalistisk retorik där homosexualitet anses hota den afrikanska identiteten och lagstiftning motiveras med "bevarande av den afrikanska identiteten"

(Kom ut 4/ 04, HBT i Världen). Rapporter om unga kvinnor som relegeras från skolor, och kvinnor som sitter häktade i väntan på rättegång anklagade för lesbiskhet. Kända personer anklagas i lokalpress för att vara homosexuella.

Media publicerar som led i aktiva kampanjer mot smutsigt "avvikande beteende" listor på affärsmän och politiker som påstås vara homosexuella. Arresteringar vid razzia på nattklubb 2005, nio män varav en minderårig åtalade för homosexualitet, rättegång inledd februari 2006, frikända i april men ej släppta efter försök från regeringen att få till stånd en ny rättegång. Samtliga betraktas som samvetsfångar av Amnesty International.

Kenya: Homosexualitet straffbart, enl paragraf 162 och 165 i Kenyansk strafflagstiftning.

Många (politiska) aktörer i Kenya ser homosexualitet som något oafrikanskt och ett resultat av västerländska influenser.

"Kenya har vare sig tid eller plats för homosexuella och lesbiska", lär den tidigare presidenten Daniel Arap Moi ha sagt.

Equality Now har lyft frågor om hbt-kvinnors rättigheter och hiv bland hbt-personer, bland annat på International Day Against Homophobia (IDAHO). (Källa: Ilga) The Gay and Lesbian coalition of Kenya, en ny paraplyorganisation i landet.

Kongo: Använder sig av familjerätten (brott mot familjen) för att straffa och förfölja hbt-personer.

Mauretanien (dödsstraff): Inga uppgifter.

Mauritius: Rapporter om systematisk diskriminering, konservativt präglat samhälle. Dödshot förekommer. Första lagliga marschen för hbt-personers rättigheter genomfördes 2006.

Namibia: homofob statlig retorik med uppmaningar att bannlysa homosexuella turister från att besöka landet (Landets tidigare president Sam Nujoma år 2000) och till polisen att arresteras alla homosexuella (samme man, våren 2004). Homosexuella har också beskrivits som "oafrikanska" och "förrädare av de namibiska frihetskampen, av vice inrikesministern Theopolina Mushelenga, och pekats ut som orsaken till hiv/aids (källa: Kom ut 7/05). Organisationer som arbetar för hbt-kvinnors rättigheter är t ex *Sister Namibia*, *The Triangle Project* och *Centre for Womens Leadership* (Källa: Ilga).

Nigeria (dödsstraff i norr): Det folktätaste landet i Afrika. Mycket aidsdrabbat. Extremt homofoba yttringar. Sharialagstiftning (bland annat steningsstraff mot såväl kvinnor och män) i de norra delarna av landet (tio delstater) sedan 1999. Dödsstraff eller max 14 års fängelse kan utdömas för otrohet, våldtäkt och homosexuella handlingar). En dom har utfärdats lokalt, men upphävts i högre instans. Inga dödsdomar som utfärdats enligt sharialagstiftningen har ännu verkställts.

Religiös förföljelse även i de södra kristet dominerade delarna av landet. Strid inom den starka anglikanska kyrkan om synen på hbt-personers rättigheter och homosexuella (manliga) präster.

Unga flickor i södra delarna av landet dömda i oktober 2006 till 90 piskrapp, anklagade för att vara lesbiska. Män som anklagas för homosexualitet ska enligt sharian ställas inför rätta tillsammans. Risk för lynchning. Våldtäkter och tortyr på lesbiska (Källa: Kom ut 10/04 och 9-10/05). Antihomosexuell lagstiftning med fem års fängelse

för den som ingår samkönat äktenskap och förbud mot initiativtagande till bildande av hbt-organisationer samt offentligt uppvisad homosexualitet, föreslagen 2006 (Kom ut 2/06). Lagändringen skulle medföra att de som gifter sig samkönat, de som agerar vittnen vid bröllopsceremonier och de som är involverade i hbt-verksamhet som klubbar, organisationer, publika möten etc kommer att kunna dömas till fem års fängelse (Hbt i världen 2/2006). En organisation i landet heter *Alliance Rights Nigeria LGBT media*.

Sierra Leone: uppmärksammat brutalt våldtäkt och mord på landets enda synliga hbt-(och kvinno) aktivist Fanny Ann Eddy på hennes kontor, Freetown i slutet av september 2004. Eddy grundade *The Sierra Leone Lesbian and Gay Association*. 2005 åtalades en tidigare manlig anställd hos Eddy för mordet (Källa: Afro News, Kom ut).

Sudan (dödsstraff): Inga uppgifter

Sydafrika: Införde som femte land världen äktenskap för personer av samma kön i lagstiftningen augusti 2006. Diskriminering av hbt-personer är förbjudet enligt artikel 9 i konstitutionen där hbt-personer även garanteras lika rättigheter. Det betyder att samkönade par kan adoptera barn och inkluderas i partners testamente. I november 2006 röstade det sydafrikanska parlamentet ja till äktenskap för personer av samma kön, med röstsiffrorna 230 mot 41 (Källa: Svenska Dagbladet 15 november, 2006). Lagen har väckt starka homofoba motreaktioner från katolskt och kristdemokratiskt håll och från andra politiska ledare med förankring i det sydafrikanska samhället.

Hot och våld är extremt vanligt förekommande i Sydafrika och drabbar hbt-kvinnor. Särskilt utsatt är man i kåkstäder (townships). Kvinnor som på olika sätt utmanar mäns auktoritet "bestraffas" med misshandel och våldtäkter. Arbetslösheten är också mycket hög.

"De som attackeras är de som är mest synliga.", skriver Kom ut (5-6/04). Lagstiftningen skyddar inte heller mot de hatbrott som drabbar lesbiska.

Utbredd polisiär passivitet. Homofob, sexistisk och xenofobisk (xenofobi = främlingsrädsla) och starkt smittoframkallande hiv-politik från ANCs högsta politiska ledning.

Forum for the Empowerment of Women är en sydafrikansk rättighetsorganisation med inriktning på svarta lesbiska, hiv-prevention, hatbrott mot lesbiska, självförsvarstärning, och kampen mot så kallade omvändelsevåldtäkter.

Few har producerat rapporten "The Rose has Thorns" där hatbrotten mot lesbiska - omvändelsevåldtäkter bl a - tas upp till diskussion utifrån erfarenheter gjorda i Johannesburg. Man arbetar för att få till stånd en hatbrottslagstiftning som kan inkludera hatbrotten riktade mot hbt-kvinnor.

Organisationen *Engender*, ledd av aktivisten och forskaren Bernadette Muthien, arbetar gränsöverskridande med frågor om våld, konfliktlösning, mänskliga rättigheter, genus och sexualitet i Sydafrika, intersexuella inkluderade. Man har sitt säte i Kapstaden.

Uganda: Homosexualitet är straffbart, livstidsstraff kan utdömas. Förbud mot samkönade äktenskap sedan ny lag infördes 2005. "Omoralisk innehåll i media" är också förbjudet. Det senare har lett till böter och tvång på offentlig ursäkt. Redan 1999 gör Ugandas president Yoweri Museveni ett uttalande till den polisiära myndigheten om att spärra in

och döma homosexuella. Läraren Chris Stantaza avskedas från sitt arbete, efter att ha talat vid en konferens för homosexuella kristna i Manchester 2004. Senare samma år nekades han visum för en resa till England på inbjudan av den Engelska statskyrkan, Church of England med motivet att det fanns en arresteringsorder utfärdad på honom. (Källa: Kom ut 1/05). En grupp med lesbiska och unga bögar häktas, torteras och tvingas lämna landet (Källa: Amnesty international). Många hbt-personer flyr idag landet (ofta till Storbritannien, där de sänds tillbaka) på grund av den politiska och sociala situationen. En organisation i Uganda är FAR.

Yemen (dödsstraff): Inga uppgifter.

Zimbabwe: Ny skärpt lagstiftning utöver kriminalisering av homosexualitet, straffet formuleras som handlingar som är "sexuellt avvikande". Det är olagligt att hålla handen, kramas och kyssas offentligt. Homosexualitet kallas för "De vitas sjukdom" och "ett hot mot mänskligheten", starkt homofobt och auktoritärt politiskt ledarskap.

Lagstiftning leder till rättslöshet. Risk för razzior på gayställen, utpressningssituationer, risk för avsked om ens läggning blir känd på arbetet. Döttrar får sällan utbildning. Unga lesbiska kvinnor rymmer hemifrån för att komma undan giftermål. Stor risk för hivsmitta. Omöjligt att nå ut med säkrare sex-information på grund av statens och kyrkans agerande. Totalt förbud för utlandsfinansierade NGO:s att verka i landet. Förbudet omöjliggör offentliga protester mot den förda politiken och mot övergrepp på hbt-personer och hbt-aktivister.

GALZ Zimbabwe är en organisation som sedan ett antal år tillbaka, och i samband med en lagändring, definierar sig som en social klubb för att undgå att omfattas av förbudet mot utländska NGO:s i Zimbabwe. Först i landet med att arbeta lokalt med utbildning och information om hiv/aids. Hit söker sig många, framför allt unga kvinnor som har rymt hemifrån undan tvångsäktenskap. Galz fick Filipa de Souza-priset 2004/2005 för sitt arbete för mänskliga rättigheter i Zimbabwe. Aktivister inom GALZ har förföljts och trakasserats av polisen, med godtyckliga arresteringar. Organisationen är bannlyst från radio och teve sedan 1994. Förbjöds uttryckligen att delta i ett FN-sponsrat möte mellan regeringen och ett nätverk mänskliga rättighetsgrupper 2006 (Kom ut 7/06).

Zambia: Landets då ende öppret homosexuella man fördöms av landets politiker 1998. Annars ingen rapportering.

Asien

Afghanistan (dödsstraff): I princip laglöst. Stor rättsosäkerhet. Extremt kvinnoförtryck med isolering i hemmet, analfabetism, hedersrelaterad kontroll, tvångsäktenskap och stor fattigdom. Risk för våldtäkt och lynchningar av hbt-personer. Rapporter om homosexuella män som krossas till döds under en husvägg anklagade för sodomi.

Armenien: Saknar hbt-organisation. Allt arbete sker under jord. Allmän rättslöshet för hbt-personer och tvingande familjestrukturer. Utbredd korruption strukturellt inkorporerad i det dagliga samhällslivet, inklusive poliskåren vilket försvårar möjligheten att anmäla brott. Avsaknad av väl fungerande civilt samhälle, gör situationen för hbt-personer mycket farlig. Mötesplatser för kvinnor saknas helt. Män hänvisade till cruising i parker och på toaletter. Misshandel, rån och trakasserier vanligt förekommande (Källa: Kom ut 2/06).

Bangladesh: Sexuellt samröre "som strider mot naturens ordning" bestraffas med upp till livstids fängelse. Politiskt betingat våld vanligt förekommande. Ingen organisation arbetar öppet för att förbättra levnadsvillkoren för hbt-personer (Källa: HBT i världen 4/2006). Extremt stort socialt stigma att inte gifta sig och skaffa barn. Våldtäkt och hot. Lesbiska saknar nätverk och lever med ständig skräck för att bli outade. Alla gömmer sig vilket gör det omöjligt att komma i kontakt med andra lesbiska. Nätverk för att komma i kontakt med andra saknas. Stor risk att bli dödad av familjen eller andra i samhället.

Filippinerna: Förbud i staden Malawi för män att bära feminina attiraljer och kvinnor att uppmuntra till orena tankar och lustfylld längtan (Källa: Kom ut 10/04). I övrigt är homosexualitet officiellt legalt för både kvinnor och män.

Indien: Saknar öppet synliga hbt-organisationer, och har få öppna aktivister. Paragraf 377 i brottsbalken förbjuder homosexualitet (handlingar som är emot naturens ordning). Straffet är böter eller fängelse i upp till tio år.

Svår social stigmatisering. Många hbt-personer lever därför som heterosexuella, dvs de är gifta och har barn. Indien har störst andel hiv-positiva i världen. Inga statliga eller lokala kampanjer riktas explicit mot målgruppen hbt-personer för att förhindra smittspridning.

Indien präglas av ett lågintensivt vardagligt våld mot hbt-kvinnor, vilket skapar en rädsla för att ens innersta känslor ska vändas mot en om de avslöjas. Hoten kommer från grannar, arbetskamrater och familj.

Rainbow Planet är en koalition av progressiva grupper (*Sangram Sangli* bl a) som arbetar med rättigheter för sexuella minoriteter eller minoriteter kopplat till könsidentitet.

Aab'nchal Trust är en stor hbt-organisation för lesbiska och bisexuella, anordnade Bombays första Pridemarsh.

Humsafar Trust är en annan stor hbt-organisation, ursprungligen med inriktning på bögar, som har sitt säte i Bombay. Arbetar med hiv-prevention.

Humjinsi help line lever av utländskt bistånd. Det är en frivilligorganisation av mindre storlek för lesbiska och bisexuella kvinnor.

Labia är en Bombaybaserad aktionsgrupp för lesbiska och bisexuella kvinnor som har arrangerat homofilmfestival, den första i landet. Stor debatt och reaktion efter filmen "Fire" med lesbiskt tema (filmer om transpersoner förekommer också). Många indiska hbt-kvinnor tar steget ut i offentligheten med protester på gatorna. Detta följs av en stark backlash som pågår nu. Det finns också indiska exempel på att kvinnor som kommer ut stöts ut ur kvinnoorganisationer (Källa: Kom ut).

Sangama är en stödorganisation som drivit fall när hijra våldtagits (uppgiften är från 2004). Hijra samlar in pengar/gåvor som ett sätt att försörja sig. Eftersom hijras inte har ansetts ha någon könsidentitet så har de saknat mänskliga rättigheter (Källa: Kom ut).

Irak: Kidnappningar och mord på hbt-personer rapporteras vara vanligt förekommande. Homosexuella kan inte söka polisskydd, fundamentalister har infiltrerat poliskåren, lesbiska par lever i skräck för upptäckt. Risk för kidnappning, tortyr och mord. Hbt-personer lever under dödshot.

Överhuvudet för Iraks shiiter Ali al-Sidstani har uppmanat till tortyr

och mord på "sodomiter och lesbiska" (en så kallad fatwa). Den brittiska organisationen *OutRage* har rapporterat om mord på homosexuella från dödspatruller i landet. Alla offer uppges vara män (Kom ut 2/06).

Nätverk för hbtqi-personer finns i de större städerna. Dessa stöds bland annat av irakier i exil såsom hbt-gruppen *Iraqi-LGBT-UK* i Storbritannien. FN stödjer mediagruppen *IRIN* som rapporterat om avrättningar av misstänkta bögar och lesbiska.

Iran (dödsstraff): Hårdnande förtryck. Ökat våld. Polis och myndigheter rapporteras ägna sig åt regelbunden förföljelse av homosexuella. (Källor: Human Rights Watch, Iranfocus.com, Kom ut 9-10/05). De förblir oklart hur många som sitter i fängelse och på vilken grund. Klassbaserade privilegier gör att fattiga hbt-personer drabbas mycket hårt. Piskstraff är vanligast som straff (straffet är 100 piskrapp för kvinnor), men även amputationer förekommer (för män), liksom dödsdomar (efter fjärde tillfället för lesbiska). Två unga män avrättade genom hängning på ett torg i staden Gorgan i november 2005, enligt uppgift för brottet "Lavav" (homosexuell relation mellan två män). Brottsrubriceringen och omständigheterna är dock fortfarande oklara.

Möjlighet till könsbyte efter godkännande från prästerskapet. Transsexualism betecknat som psykisk sjukdom. Ingen möjlighet till provotid. Strikta krav på heterosexuellt leverne efter könsbytet. Andra former av könsöverskridanden är inte tillåtna. En stor del av hbtqi-aktivismen riktad mot regimen i Iran genomförs av iranier i exil.

Iranian Queer Organsation - IRQO (tidigare Persian Gay and Lesbian Organisation, PGLQ) producerar tidningen *Cheragh Magazine* och sänder radio varje vecka. Offentliggjordes som rörelse mycket sent 2005, vilket sammanföll i tid med avrättningarna av två homosexuella unga män i landet samma år. Hemsidan har under 2006 saboterats och omdirigerats av iranska myndigheter. Tre elektroniska tidningar - *Delkadeh*, *Bidari* och *Maha* - publicerar på nätet via e-post för att förhindra kontroll från myndigheterna. Uppgifter finns också om att uppmärksamheten kring avrättningar lett till ökade trakasserier mot homosexuella (källa: IRQO / PGLQ)

Homan är en annan hbt-organisation som uppger att minst 4000 homosexuella avrättats i Iran sedan revolutionen 1979.

Kina: Sjukdomsdiagnosen för homosexualitet togs bort 2001. Generellt sett tillämpas dock dödsstraff i hög grad i landet, bland annat för "organisering av prostitution" och "brott som på ett allvarligt sätt äventyrar allmän säkerhet och social ordning". Systematiska kränkningar av mänskliga rättigheter. Utbredd korruption. (Källa: Dagens Nyheter 13/11-06). Kompakt osynlighet när det gäller lesbiska. 2005 fanns tre stödgrupper för lesbiska i Kina, alla nystartade, man saknar också finansiering (Källa Ilga, och Bin Xu/Common Language, China).

Landets homosexuella har kartlagts och anses i olika myndighetsundersökningar uppgå till 30 miljoner av 1,3 miljarder, vilket kan ifrågasättas. Andelen lesbiska uppges vara betydligt lägre (Källa: Kom ut 10/04, Hbt i Världen). Stor klyfta i generationer och mellan stad och land. Hbt-medvetenhet i stort sett en fråga som bara är aktuell i stora städer. En hemsida - *gaychinese.com* - tillåts verka av de kinesiska myndigheterna (uppgiften är från 2005), annars utbredd censur på Internet. Ökande prostitution.

En hbt-inriktad organisation i Kina är *Bin Xu/Common Language*

Libanon: Föreningsfrihet råder i landet. Paragraf 534 i brottsbalken förbjuder sexuella handlingar som strider mot naturen ("onaturligt sexuellt umgänge"). Straffet är upp till ett års fängelse. Muthli är det ord som används i Libanon för "likadan, av samma sort", dvs homosexuella. Lagen tillämpas sällan, men "brottslingar", till exempel "feminina män", kan häktas i upp till två dagar (Källa: Kom ut 10/04 och 3/06).

I Libanon pågick 2004 en kampanj från *Hurriat Khassa* (privat frihet) för avkriminalisering av homosexuella handlingar (Källa: Kom ut).

Första öppna demonstrationen av hbt-personer i något arabland våren 2004. Svårare för kvinnor än män att leva fria liv.

I samband med kriget mellan Israel och Hizbollah gick hbt-organisationer i landet, bland annat *Helem* (arabvärldens enda organisation som öppet slåss mot diskriminering av homosexuella, få lesbiska medlemmar, ca 10 procent), samman med heterosexuella för att arbeta för krigets offer. Helem uppges få relativt stort utrymme i libanesiska medier. De använder gatumusikanter för att locka folk till kampanjer mot artikel 534 i den libanesiska brottsbalken som förbjuder "onaturligt sexuellt umgänge". Ordnar film- och konstvisningar. Ger ut regionens enda gaytidning *Barra* (Ut) som riktar sig till allmänheten (Källa: Kom ut 3/06).

Förslag om obligatorisk sexualundervisning och annonskampanjer för kondomer har stoppats av landets mäktiga religiösa och andliga ledare. Hemsidor som den hos organisationen *Mirsad* stängd och redaktören åtalad för att sprida information om hbt-personer (Källa: Baird s 31). Situationen i Libanon kan också ses i relation till situationen i andra arabländer. Huvudstaden Beirut uppfattas t ex av många hbt-personer i arabvärlden, trots svårigheterna att leva öppet, som något av en "fristad".

Nepal: Meti-män (benämning i Katmandu för man som uppträder feminint och har sex med män) och transpersoner våldtas och misshandlas regelbundet av nepalesisk polis i Katmandu och tvingas till sexuella handlingar. Ett sådant fall uppges ha lett till brottsutredning (2004). Förbud mot registrering av hbt-organisationer.

Blue Diamond Society, som ger ut en veckotidning på engelska och nepalesiska, startades med brittiskt stöd 2005 för att ge röst åt hbt-personer men även andra förtryckta minoriteter. Få lesbiska aktiva. Officiellt beskriver man sig som en organisation för hälsofrågor eftersom hbt-organisationer inte får registreras i landet.

Pakistan (dödsstraff): Inga uppgifter.

Sri Lanka: Ett av de utvecklingsländer som kriminaliserat lesbiska. *Equal Ground* är en lankesisk hbtq-grupp som bland annat engagerat sig i hjälp till nödlidande efter tsunamin julen 2004 som slog ut stora delar av landet. Först i landet med att publicera en skrift om hbt-personers mänskliga rättigheter. Sri Lanka befinner sig i en process av återuppbyggnad. Katastrofen ledde till nya prioriteringar för organisationen som inte ensidigt kunde ägna sig åt hbt-frågor utan fick rikta in sig på skolor bostäder och konkret överlevnad. Arbetet i sig har lett till större samarbete mellan olika mr- och hjälpporganisationer, vilket enligt optimistiska bedömare kan komma att stärka hbt-organisationernas position och integrering i det civila samhället i landet på sikt.

Thailand: Har ett stort antal hiv-organisationer. Ingen av dem arbetar dock med sexualpolitiska frågor eller hbt-personers rättigheter. Mycket begränsad rapportering om hbt-aktiva kvinnor. Den största

organisationen med inriktning på hbt-personer heter *Rainbow Sky*. Den är stödd av kungahuset i landet och driver en statssanktionerad verksamhet. Dess parader riktar ofta in sig på turismen i landet, och man är inte primärt inriktad på politisk aktivism. *Rainbow Sky* har bland annat engagerat sig i hjälp efter tsunamin julen 2004. Ett ord för "lady boys" är Kathoi.

Europa

Albanien: Tillsammans med Makedonien det land i Europa där hiv-smitta inte behandlas.

Generellt om Balkan: Hbt-aktivismen spirar på Balkan skriver Kom ut i en artikel 2004 (9/04). 2003 startades ett nätverk mellan länderna på Balkan (Slovenien klassas inte som utvecklingsland) kallat *SEE Q Network*. En hel del organisationer är också hbtq-inkluderande när det gäller intersexuella och personer som identifierar sig som queera.

Bosnien Hercegovina: Få är öppna, hbt-organisationerna är relativt nystartade.

Makedonien: Tillsammans med Albanien det land i Europa där hiv-smitta inte behandlas. En organisation i landet heter *Centre for Civil and Human Rights (CCHR)*.

Moldavien: Lesbiska mycket osynliga. Pride-parader i det mindre formatet har arrangerats i landet sedan 2002. *GenderDoc-M* är en hbt-organisation i Moldavien. Begäran om en fridsam parad för införande av en antidiskrimineringslagstiftning i landet har avslagits flera gånger med motiveringen att religiösa grupper har motsatt sig en manifestation. Utbredd prostitution i landet.

Serbien Montenegro: Starkt homofob politisk dagordning och negativa attityder till hbt-personer i en majoritet av befolkningen som fortfarande är mycket fattig. Hbt-personer kämpar mot fördomen att sex med person av samma kön är tecken på sjukdom. *Labris* är en lesbiskt dominerad hbt-organisation med säte i Beograd.

Ukraina: En hbt-organisation heter *Nash m ir Gay an Lesbian Center*. Uppgifter om ekonomistudent relegerad från skola anklagad för homosexualitet hösten 2005.

Vitryssland: I Minsk finns organisationen *Yana*. Homosexualitet existerar inte i Vitryssland enligt officiella utspel från den vitryska regimen. Total kontroll av medierna och organisationer från regimen sida.

Latinamerika (Syd- och Centralamerika)

Allmänt om Latinamerika: Stark machokultur i många länder. Vid penetrativt sex mellan män skiljer man på den mottagande och penetrerande parten när det gäller stigma. Endast den förstnämnde (maceron) anses homosexuell. Termer som associeras till kvinnor, som *loca* eller *bicha*, används för den part som penetreras.

Argentina: Särskilt oroande rapportering (Bard s 8). Extremt många mord på transpersoner (transvestiter) i Buenos Aires i slutet av 1990-talet. Hbt-personer äger rätt att ingå partnerskap i Buenos Aires, i enlighet med *Union civil*. I landet finns otaliga hbt-grupper. Trakasserier och våldtäkter samt anlagda bränder riktade mot hbt-personer rapporterade.

La Fulana i Buenos Aires är stadens största communitycenter för bisexuella och lesbiska kvinnor. *Puerta Abierta* är ett stödcenter för kvinnor. *La Casa en Centro* är en radikalfeministisk organisation ej öppen för transpersoner och män.

Bolivia: Uppges ha en växande hbt-rörelse som möter starkt motstånd.

Brasilien: Särskilt oroande rapportering (Baird s 8). Antidiskrimineringslagstiftning införs i en del brasilianska regioner i slutet av 1990-talet. En stor del av hbt-organisationerna har sin bas i hiv-organisationer och inte i mänskliga rättigheter, vilket gör att rättighetsfrågorna ofta tonas ner. I Brasilien finns organisationen *National Collective of Transexuals*.

Colombia: Förslaget om lagen Ley 043 skulle ge hbt-personer vissa rättigheter. Det bordlades efter en livaktig debatt av senaten 2003. Gott om mötesplatser för hbt-personer med ändå livsfarligt på grund av risken för kidnappningar, försvinnanden, hot, våld, mord från bland annat Farc-gerillan.

I landet finns bl a den lesbiska aktivistgrupp *Labrys* samt relativt nystartade (2004) *Projecto Colombia Diversa* som dokumenterar livsvillkoren för hbt-personer.

El Salvador: Förföljelse av hbt-personer och hbt-aktivister (Baird s 8).

Equador: Först i världen att garantera hbt-personer fullt skydd i konstitutionen 1998. Lagen genomdrevs efter en kamp ihop med landets ursprungsbefolkningar och innefattar även skytt mot köns- och etnisk diskriminering.

Guatemala: Ökande våld mot hbt-personer. Minst tretton hbt-personer mördade 2005. Uppmärksammat mord på kvinnlig hbt-aktivist som bland annat arbetade med hiv-prevention i Guatemala City 2005. (Källa: Hbt i Världen 1/2006).

Honduras: Homoäktenskap ev förbjudna, efter en ändring i konstitutionen. Hbt-organisationer har tidigare nekats registrering med motivet att deras aktiviteter anses strida mot moraliska principer och goda vanor. Den nya öppenheten har lett till protester från evangeliska kyrkan, och lagstiftning som klargör att äktenskap endast avser man och kvinna.

AHMNP (Föreningen för Panamas nya män och kvinnor) är en hbt-organisation i Honduras med relativt få medlemmar. *Kukulcan* är en annan hbt-organisation som även bedriver ett hiv-preventivt arbete.

Nicaragua: Homosexualitet är förbjudet. Skärpt lagstiftning skedde med president Violeta Chamorro 1992, efter en liberal period under sandenisterna.

Peru: Trakasserier mot gaybarer från "The citizens security department" Serenago (ung. ministeriet för medborgerlig säkerhet). *MHOL* är en hbt-organisation i Peru.

Venezuela: Särskilt oroande rapportering (Baird s 8).

Länder i Stilla havsområdet (bl a Karibien)

Aruba (obs! ingen självständig stat, holländsk koloni): Ön erkänner inte äktenskap mellan hbt-personer fast det krävs enligt holländsk lag som tillåter äktenskap mellan samkönade par (Källa: Kom ut 1/05).

Barbados: Konservativt kristna heteronormer.

Fiji: Ny skärpt lagstiftning mot hbt-personer efter kupp år 2000. Brott mot sodomilagarna kan nu medföra fängelse i upp till 14 år för den som har sex i "strid med naturen". Författningen förbjuder diskriminering på grund av sexuell läggning. Fängelsedomar har upphävts i högre instans (Källa: Kom ut 7/05).

Jamaica: Särskilt oroande rapportering med vågor av mord och misshandel (Bard s 8). Före detta brittisk koloni med sodomlagar. Starkt homofobiskt land. Våld mot homosexuella mycket vanligt. Minst 30 homosexuella män rapporteras ha blivit mördade sedan 1997 (Källa: Kom ut 2006).

Organisationer på Jamaica är bl a *J-Flag Jamaica* och *Jamaica Forum for Lesbians, All-Sexuals and Gays*.

Kuba: Rapporter finns om viss organisering av transpersoner.

Kommentarer till några övriga länder och delrepubliker

Nordkorea: Ingen information.

Tjetjenien: ingår i Ryska federationen som inte definieras som ett utvecklingsland. Ingen information.

Bilaga 2.

Utvecklingsländer

OECD utfärdar varje år en så kallad dac-lista där länder klassas i enlighet med uträkningar av medelinkomst per capita.

För 2006 såg fördelningen av länder (från de fattigaste till de lite mindre fattiga), ut så här:

1. Låginkomstländer:

Afghanistan, Angola, Bangladesh, Benin, Bhutan, Burkina Faso, Burma, Burundi, Centralafrikanska republiken, Chad, Comoros, Demokratiska republiken Kongo, Djibouti, Equatorialguinea, Eritrea, Etiopien, Gambia, Guinea, Guinea Bissau, Haiti, Kambodja, Kap Verde, Kiribati, Laos, Lesotho, Liberia, Madagaskar, Malawi, Maldiverna, Mali, Mauretaniens, Mozambique, Nepal, Niger, Rwanda, Samoa, Sao Tome & Principe, Senegal, Sierra Leone, Solomonöarna, Somalia, Sudan, Tanzania, Togo, Tuvalu, Uganda, Vanuatu, Yemen, Zambia och Östtimor

2. Övre låginkomstländer:

Elfenbenskusten, Ghana, Indien, Kamerun, Republiken Kongo, Kenya, Kirgisistan, Moldavien, Mongoliet, Nicaragua, Nigeria, Nordkorea, Pakistan, Papua Nya Guinea, Tadjikistan, Uzbekistan och Vietnam.

3. Medelinkomstländer och territorier:

Albanien, Algeriet, Armenien, Azerbadjan, Bolivia, Bosnien Hercegovina, Brasilien, Kina, Colombia, Kuba, Dominikanska republiken, Ecuador, Egypten, El Salvador, Fiji, Filippinerna, Georgien, Guatemala, Gyana, Honduras, Indonesien, Iran, Irak, Jamaica, Jordanien. Kazakstan, Makedonien, Marshallöarna, Marocko, Namibia, Niue (Stilla Havet, nära Nya Zeeland), De administrativa områdena i Palestina, Paraguay, Peru, Serbien Montenegro, Sri Lanka, Surinam, Swaziland, Syrien, Thailand, Tokelau (territorium), Tunisien, Turkmenistan, Ukraina, Vitryssland, Wallis och Futunaöarna (territorium).

4. Övre medelinkomstländer:

Botswana och Sydafrika.

Värt att notera är att Saudiarabien, ett land med mycket stark förföljelse av hbt-personer inklusive dödsstraff, sedan 2004 inte räknas in bland utvecklingsländerna.

Referenser och källor:

Baird, Vanessa: *Sex, Love & Homophobia: Lesbian, gay, bisexual and transgender lives*, Amnesty International 2006.

Curzi, Patricia m fl, red.: *Lesbian and Bisexual Women's Health: Common Concerns, Local Issues*, ILGA 2006

Curzi, Patricia: Lesbians in the Feminist Movement: "Je t'aime, moi non plus", Intervju med Ana Leah Sarabia från Filippinerna i nyhetsbrevet Campaigning, Ilga, juli 2006

Hbt i Världen, 2006

Kom ut, 2004-2006

Mukasa, Juliet Viktor: On transgender Human Rights Issues in Africa, Ilga oktober 2006

"Ny våldtäktslag bakslag för Pakistans islamister", TT-AFP, Svenska Dagbladet 16 november 2006.

Rothschild, Cynthia: *Vulnerability, Invisibility and Marginalization: Governments Do Battle at the UN on HIV/AIDS*, Ilga (min övers.).

Samelius, Lotta och Wågberg, Erik: "Handlingsplan för konkretisering av Homo, Bi och Transfrågor i utvecklingssamarbetet 2007-2009", Sida 2006.

Stonewalled - still demanding respect. Police abuse against lesbian, gay, bisexual and transgender people in the USA, Amnesty international publications, London 2006.

Intervjuer hösten 2006

Amnesty international: Intervju med Carl Söderberg och David Langlet

Sida: Intervju med Mette Sunnergren

Rfsl: Intervju med Mathilda Piehl

Rfsu: Intervju med Stefan Laack

Ilga: Telefonintervju med Patricia Curzi

Föreläsningar

Bernedette Muthien, Engender, Sydafrika (Stockholm)

Stig-Åke Petersson, Rfsl (Stockholm Pride sommaren 2005).

Några internationellt verkande mr-organ med hbt-inriktning:

Amnesty International

FNs mänskliga rättighetskommission

ILGA

International Gay and Lesbian Rights Commission